

T. C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

146370

XVI. YÜZYILDA YAZILAN PADIŞAH MEDHİYELERİNDE
PADIŞAH TAVSİFLERİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Zülfü GÜLER

HAZIRLAYAN

İlkay POLAT

ELAZIĞ - 2004

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
..... ANA BİLİM DALI

TEZİN ADI: XVI. yy. Medeniyetlerinde Padişah Tavsifleri

YÜKSEK LİSANS

Bu tez 18 / 03 / 2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman
Dr. ZELAL GÖLER

Üye
Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK

Üye
Yrd. Doç. Dr.
Ertan ÇİFTİKESEN

Yukarıdaki Jüri üyelerinin İmzaları Tasdik Olunur.

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
XVI. YÜZYIL MEDHİYELERİNDE PADİŞAH TAVSİFLERİ

İLKAY POLAT

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

2004 SAYFA : 75

“XVI. Yüzyıl Kasidelerinde Padişah Tavsifleri” adlı bu çalışmamızda, padişahlara ait vasıflar belirlendikten sonra, beyitlerde bu vasıfları tespit ettik. Daha sonra şairleri, teşbihler, mecazlar, mazmunlar yönünden karşılaştırdık.

Yapılan bu çalışma giriş, inceleme ve sonuç olmak üzere 3 bölüme ayrılmıştır. Giriş bölümünde medhiyeler hakkında bilgi verildikten sonra, inceleme bölümünde kasidelerde, padişahlara ait vasıfların kullanılışlarına dair örnek beyitler verilmiştir.

Bu çalışmayla XVI. yüzyılda şairlerin padişahlara karşı düşüncelerini göstermeye çalıştık

SUMMARY
THE RULERS EULOGY IN THE 16 CENTURY
İLKAY POLAT
THE ENSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE

UNIVERSITY FIRAT
COLLAGE OF LITERATURE AND TURKISH LANGUAGE
2004 PAGE : 75

In our study of the ottomon rulers description often we stated teh features of the rulers, we went on to illustrate these deserioptions in the vases. And then we compare to the poets according to metaphon, figürative and verse. This study consist of tree main part. These are introduction, body, and conclusion. In the introduction we detailed information about the eulogies. In these examples we see how the poets use the charecterisrics of the rulers. In this study our aim was to show the feelings and ideas of the 16 th century poet toward the rulers.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	I
PADİŞAH	II-V
XVI. ZYILDA YAZILAN PADİŞAH MEDHİYELERİNDE PADİŞAH VASIFLARI	
PADİŞAH	I
1. 1. Allah'ın Gölgesi – Hilafet	5
1. 2. Adalet	8
1. 3. Cihangirlik - Cengâverlik – Komutanlık	17
1. 4. Halkı Koruma Kollama	31
1. 5. Liderlik	34
Ömertlik – İhsan– Bağışlayıcılık – Sevgi	38
ŞAHLARLA İLGİLİ TEŞBİH VE TAVSİFLER	
1. 1. İzzetli'de Padişah Tavsifleri	43
1. 2. İbaki'de Padişah Tavsifleri	43
1. 3. Hayali'de Padişah Tavsifleri	43
1. 4. Mesihî'de Padişah Tavsifleri	44
3. PADİŞAH'A GÖRE TAVSİFLER	
3. 1. Kanuni'ye Verilen Vasıflar	44
3. 2. Sultan Selim'e Verilen Vasıflar	45
3. 3. Sultan Mehmedî'e Verilen Vasıflar	45
3. 4. Sultan Murad'a Verilen Vasıflar	45
3. 5. Sultan Bayezid'e Verilen Vasıflar	45
SONUÇ	46
BİBLİYOGRAFYA	50
ÖZGEÇMİŞ	51

Ö N S Ö Z

Methiye, Eski Türk edebiyatında önemli yer tutar. Şairler yazdıkları methiyelerle geçimini sağlarken, bir mansıp veya gelir elde ederken, birer sanat eseri de meydana getirmiş oluyordu. Biz de, hem edebi , hem de tarihi açıdan faydalı olacağı düşüncesiyle methiyeler konusunu incelemekte karar kıldık.

Divan şiirinde methiyeler genellikle kaside şeklinde yazılmıştır. XVI. yüzyıl kasidedilik alanında önemli bir dönemdir. Bu yüzyılda Osmanlı devleti her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da, altın çağını yaşıyordu.

Biz bu çalışmamızda önce, padişahlara ait vasıfları belirledik. Daha sonra, XVI. yüzyıl methiyelerinde padişah tavsiflerinden örnekler verdik. Örnekleri verirken, Fuzuli, Hayali, Bakî ve Mesihî Divânı'ndan faydalandık.

Esas aldığımız divanlarda, en çok kaside Kanûnî'ye yazılmıştır. Diğer padişahlara yazılan kaside sayısı fazla değildir. Çalışmamızda Sultan Selim, Sultan Murat, Sultan Mehmet ve Sultan Bayezit'in vasıfları için verilen örneklerin az olması bundan dolayıdır.

Methiyelerde padişahlarla ilgili hangi vasıfları arayacağımızı belirledikten sonra, padişahların nelere benzetildiklerini, hangi vasıflarla tavsif edildiklerini, hangi sıfatlarla anıldıklarını belirledik. Bu benzetmeler, vasıflar ve sıfatlar bakımından hem şairler arasındaki farklılıkları, padişahlar arasındaki farkları ortaya koymaya çalıştık. Böylece şairlerin padişahlık kavramı ile ilgili görüşlerini ve bakış açılarını belirleme amacına ulaşmak için gayret ettik.

Bizim, bu alandaki çalışmalara küçük de olsa, bir katkı sağlamak amacıyla hazırladığımız bu çalışmamızın meydana getirilmesinde her türlü yardımını esirgemeyerek bana yardımcı olan hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Zülfü GÜLER' e teşekkürü bir borç bilirim.

İLKAY POLAT

Elazığ 2004

GİRİŞ

Nazım terimi olarak methiye birini övmek üzere yazılan şiidir. Methiyeler her nazım şekliyle yazılabilirse de genellikle kaside şeklinde yazılmışlardır. Eski Türk edebiyatında methiyeler bir kişiyi övmek için yazılır. Kasidenin asıl konusu övgüdür. Eski şairlerin bir kısmı, ihsânını umdukları kimseleri göklere çıkarıncasına methederler, karşılığında da, bahşiş, makam yahut rütbe alırlardı.

Methiye klasik edebiyatımızın önemli bir kısmını meydana getirir. Bilhassa Fars ve Türk edebiyatlarında şairin “himaye, inayet arayışı, özel bir düzenleme ve kalıp içinde patrona sunduğu övgü, kaside nev’i içinde ifadesini bulur”. (İnalçık: 2003. 13) “Osmanlı toplumunu gibi, sosyal onur, statü ve mertebelerin mutlak egemen bir hükümdar tarafından belirlendiği bir toplumda” şairlerin padişah methiyelerine, divanlarında, mesnevilerinde yer vermeleri; her fırsatta padişahı öven manzumeler yazarak ona ulaşmaya çalışmaları, sosyal yapının ve devlet düzeninin bir gereği idi. (İnalçık: 2003. 9)

İlk dönemlerden beri methiye türü edebiyatımızda genişçe yer almıştır. Asıl malzemesi dil olan şair, memduhunu övebilmek için, hayalinden geçirdiği duygu ve düşünceleri etkileyici bir biçimde ifade edebilmek için dilin tüm imkânlarını seferber etmek zorundadır.

Divân şiirinde kasidenin en güzel örneklerini imparatorluğun her bakımdan en parlak çağı olan XVI . yüzyılda buluyoruz. Yüzyılın başında Necati Bey, sırasıyla Zâti, İshâk Çelebi, Hayali Bey, Bağdatlı Ruhi, Fuzuli, orjinal nesipleriyle Yahya Bey ve nihayet Baki zarif buluşlara, ince hayallerle ördükleri kasidelerinde bu türün klasik biçimini de, tespit etmiş oldular. XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde Nef’i geldiği zaman kaside kalıbı içinde söylenecek her şey söylenmiş gibiydi. (İpekten:1997. 44)

Şairin kasideyi yazmaktan maksadı Tanrı'ya yakarmak ve kendisinin bağışlanmasını dilemekse kaside münacat; Peygamberi veya ailesi mensuplarından birini anlatmaksa, na't; bir kimsenin erdemlerini sayarak o kimseye bağlılığını göstermekse methiye; ve o kimsenin ölümünden duyduğu üzüntüyü bildirmekse mersiye adını alır. Kısacası kaside konusunu oluşturan niyet ve maksada göre adlandırılırdı.

Padişaha methiye, bir zafer kutlaması, ramazan ayının gelişi, düğün, bayram törenleri; baharın, yazın, kışın gelişi gibi herhangi bir vesileyle, saray bahçelerinde yada köşklerde yapılan eğlence, iştret ve sohbet meclislerinde sunulurdu. Bu vesile genellikle nesib kısmının konusunu teşkil eder. Ona göre de, kaside ramazaniyye, iydiyye, bahariyye, temmuziyye, şitaiyye gibi adlar alır. Kasideler bir de gül, nergis, güneş, la'l gibi redif kelimelerine göre veya raiyye, mimiyye gibi kafiye mısralarının son harfine göre adlandırılır. (İpekten:1997. 39)

Osmanlı devletinde, şairler için kasidecilik gelir kaynağı, bir meslek durumunu almıştı. Kendilerine kaside sunulan kişiler, zamanın değer ölçülerine göre, o mevkii işgal edende bulunması gereken bütün erdemlerin eksiksiz sahibi olarak gösterilir ve o yüzden övülürlerdi.

Şiir türü olarak kaside, mesneviyi bir yana bırakırsak (gerçekten ayrı tutmak lazımdır) şairin bilgisini ve yeteneğini göstermeye en uygun olandır. Çünkü kaside değişik bölümleri içine alan bölümlerden oluşur. Bir kaside en çok beş bölümden oluşur. Bunlar : nesib (veya teşbib), tegazzül, medhiyye, fahriyye ve dua bölümleridir.

Şair medhiyye bölümünde sultanlık, vezirlik, şeyhülislamlık gibi yüksek makamlardan birinde bulunan kişinin o makamın gerektirdiği erdemlerin en yücesine sahip olduğunu söyler, böylece onu övmüş, fakat diğer taraftan da o erdemlere gerçek anlamda sahip olmaya da teşvik etmiş oluyordu. Bunlar, adalet, bilgelik, eli

IV

açıklık, düşünleri korumak, sanat ve bilim adamlarına el uzatmak, merhamet, cesaret gibi her türden idareci de bulunması mutlak olarak gerekli niteliklerdi. Bu arada bir cimriyi cömert, bir zalimi merhametli, elini kılıç kabzasına dokundurmamış birini en büyük kahraman diye tarif etmek gibi tuhaflıklar da az değildi.

Methiyenin arkasından fahriye bölümü gelirdi. Fahriye, övdüğü kişiye bir münasebetle kendi halinden, maddi sıkıntılarında, hak ettiği halde himaye görmeyişinden söz ederek, şairin dolaylı bir şekilde maddi ve manevi yardım istediği bölümün zamanla kendisini övmek şeklini almasıdır.

Dua bölümü ile kaside biter. Burada övülenin şahsına ve mevkiine göre mutluluğunun, ömrünün, zaferlerinin artmasına ve sürekli olmasına dua edilir. Methiye ve dua bölümleri kasidelerden eksik olmaz.

Methiye sadece kaside şeklinde yazılmaz. Şairler, gazel de dahil hemen bütün nazım şekillerini, padişahı ve devlet ricalini övmek için kullanmışlardır. Methiye, bilhassa musammat şekillerin ve mesnevinin konularından birini teşkil etmiştir.

Methiyeler divan şiirine farklı bir ahenk getirmiştir. Şair, söz ile övgüyü usta bir biçimde kaynaştırmıştır. Böylece, Methiyeler bazı kişilerin yaşam kaynağı olurken, padişahların da mutlu olmasını sağlamıştır.

Osmanlı padişahlarının, II. Murat Han'dan itibaren, hemen hepsi şairdirler ve bir çoğu divan sahibidir. Klasik edebiyat kültürüne sahip olan padişahlar, üstün meziyetlere sahip şairleri takdir ve himaye etmişlerdir. Şairler de padişahın gözüne girmek, mansıp ve ihsana layık olmak için başkalarından daha mükemmeli ortaya çabasında olmuşlardır. Böylece sanat bakımından gerçekten üstün eserler doğmuştur. (İnalçık: 2003: 30)

XVI. yüzyılda, bizim methiyelerini incelediğimiz şairler Fuzuli , Hayali, Baki ve Mesihi'dir.

Fuzuli ; Kanuni'ye dört methiye yazmıştır.

Baki ; Kanuni'ye dört , Sultan Mehmet'e altı, Sultan Murat'a iki, Sultan Selim'e üç kaside yazmıştır.

Hayali ; Kanuni'ye on üç, Selim'e bir kaside yazmıştır.

Mesihî; Bayezit'e üç, Selim'e bir kaside yazmıştır.

1 - P A D İ Ş A H

Sultan, şeh, şeh-süvâr, şehensâh, padişah, hükümdar, husrev sözcükleri “padişah” yerine kullanılmıştır. Padişah, Farsça bir sözcüktür. Pâd-şâh : hifzeden, saklayan, koruyan, bekleyen, büyük, ulu anlamlarına gelen pād ile şâhsözcüğünün birleşmesinden oluşmuştur.

Hükümdâr: hüküm sahibi, şâh; husrev : padişah, hükümdar, sultan anlamındadır.

Padişah , Tanrının dünyadaki temsilcisidir. Mutlak otoritedir. Eski dönemlerde, kral, aynı zamanda tanrı'dır. Onun sözü, tanrı sözü olarak, kabul edilir. Tek Tanrılı dinler döneminde ise, Tanrının yetkileri padişaha verilmiştir. Padişah savaşa çağırdığı zaman, herkesin doğru veya yanlış olmadığını düşünmeden savaşa gitmesi gibi. Padişah, bu anlamda iktidar sahibidir.

Otorite, padişahın şahsında toplanmıştır. Tasavvuf yolunun nihai hedefi uğruna benliğin fedâ edilmesi gerektiği gibi, Osmanlı idari sisteminin düzgün işleyişi için de , padişaha hizmet etme yükümlülüğünün daima kişisel kayguların üstünde tutulması gerekir. Bu noktada, mutlak otorite karşısında gerçek veya sembolik boyun eğişin somut ödül beklentileri olmadan yapıldığı görülür. Halk, padişaha derin bir duygusal bağla bağlıdır. Padişah, zenginlik kaynağıdır. Bu zenginliği halkına dağıtır. (Andrews , 2000 , S. 115, 121).

Sultan Selim'in adalet ve ihsanının parlaklığı doğudan batıya tüm dünyaya yetişmiştir.

Togup gün gibi zerrin tâc ile burc-ı sa'âdetden

Yitişdi şarkdan garba ziyâ-yı 'adl u ihsânı

Hükümdara en yakın olan, iktidardan en çok pay alandır; hükümdara yakın olana yakınlık da, bir sonraki iktidar derecesini tanımlar ve hiyerarşi böylece devam eder. Hükümdar nerede ise, orası merkez kabul edilirdi. Hükümdar, çınar gibi gölge ve huzur verir. Çınar, tıpkı aşığın, sevgilinin / otorite sahibinin gölgesinde (yakınlık, korumasında) rahata ermesi gibi, gölge ve huzur verir. Lâle ise, sevgilinin eliyle sunduğu bir şarap kadehidir, bu dünya endişesinden kurtulmayı sağlar. Böylece, bahçe (gülşen), sevgili ile özdeşleşir, tıpkı şehrin sultanla özdeşleşmesi gibi. Bu özdeşleşme örüntüsünün bir uzantısı olarak, (bahçe) gülşen, şehrin bir sembolü haline gelir; Su yollarıyla, bulutları andıran kubbeli binalarıyla, sarayda, camide ve medresede, çiçekler ve serviler gibi dizilmiş çekici şahsiyetleri ile ve hepsinin merkezinde kusursuz gül gibi duran, padişahla şehir bir gülşendir adeta. (Andrews G, 2000, S.126-128)

Hükümdarlık bahçesi ilahi düzeni temsil eder. Gönül, tıpkı cennet bahçesini arzuladığı gibi dünyevi otoritenin bahçesindeki merkezi şahsa meyleder. Kanuni methinde söylenen şu beyitlerde alem ve memleket bahçesinin onun saltanatında huzur bulunduğunu ifade etmektedir.

Ol gül-i bağ-i hilâfet kim bahâr-i devleti

Âlem-efrûz olalı göremez cefâ-yi hâr gül

Fuzulî K 9 / 38

Alemi gül gibi handan itdi devr-i devleti

‘Ahd-i ‘adli i ‘tidâl-i mâh-ı nisân eyledi

Baki K 7 / 18

16.yy. Kanuni dönemi, Osmanlı devletinin en parlak çağıdır. Kuruluşundan itibaren yaklaşık 250 yıl içinde Osmanlıların vardıkları en üst noktayı simgeleyen Kanuni'dir. Bu 250 yıl içinde Osmanlılar dayandıkları hukuk temellerine uygun olarak yarattıkları yönetim kurumları sosyal yaşantıya ve oluşturulan mekana da damgasını vurmuştur.

Osmanlı dünya görüşü, temelde islâmiyet kuramına dayanıyordu. Fakat bir yandan eski Türk geleneği, diğer yandan da, eski Orta Doğu imparatorluğundan beri biçimlenerek ve beslenerek onun dünya görüşünü etkilemişti. Osmanlı devletinde sosyal yapı, çeşitli açılardan tabakalanma gösteriyordu. Yerleşim yönünden nüfusun büyük çoğunluğu kırsal kesimde, bir bölümü de şehirlerde yaşıyordu.

16.yy. Kanuni çağı, devletin siyasal alandaki başarılarına paralel olarak, ekonomik ve sosyal alanda büyük bir canlılığın gözleendiği bir dönemdir. Kanuni Türk ve Dünya tarihinde önemli bir yer işgal eder. 46 yıllık hükümdarlık dönemini, sürekli savaşlar, yeni yeni topraklar ele geçirmekle geçirmiştir.

Kanuni açalet alanında taviz vermemiş; koyduğu kanunlarla Kanuni adını almıştır. Hiç kimse, mülkün ve halkın üzerinde, padişah tarafından kendine özellikle tanınmış bir yetki olmadan, otorite kurmaya hakkı yoktu. Bu nedenle yabancıların din, can ve mal özgürlüğü korunmuştur. (Alan , 2002, 18-19)

Süleyman Kudüs ve İslami yerlerin koruyucusuydu. Süleyman laik bir yöneticiden öte güçlere sahipti. Halife konumunda olduğu için, Müslüman beyler ve hükümdarlar arasında ruhani önceliği vardı. Ayrıca Bağdat yöneticilerinden sonra Mısır'da yeniden kurulan, ama çoktan beri karanlıklar içinde yaşayan halifeliği diriltenin de o olduğu söylenebilir. Süleyman ve onu izleyenler müslüman dünyasında büyük bir güce ve yetkiye sahiptir. Mekke Şerifi, Selim'e Mekke ve Medine'nin anahtarlarını teslim etmiştir. Fakat, buna karşın padişahın dinsel yetkisi, Şiiler tarafından kabul edilmiyor. Fakat Fuzuli'nin methiyelerinde Kanuni'ye halife olarak hitap edildiği görülmektedir.

“Türk'e saldıran, onun birleşik güçleriyle karşılaşmaya kendini hazırlamalıdır; çünkü hükümdara yakın kimseler hep köle (kul) oldukları bağımlı oldukları için, onları rüşvetle ve kandırmayla saptırmak daha da zor olacaktır. “Makyavelli'nin “Hükümdar” adlı eserindeki bu imrenme dolu hayranlık ifadesi, Kanuni'nin tahta

çıkmasından hemen sonra yazılmıştır ve imparator otokrasisinin temel güç kaynağına zekice parmak basmaktadır.

Bu otorite, “padişaha yakın” kimselerin sadakatine tümüyle güvenmeden işleyemezdi. Güçlü bir padişah, imparatorluğunun iyi bir şekilde yönetilebilmesi için, divana, sadrazama güvenebilirdi ve bu baş vezir genellikle imparatorluk köleleri (padişahın kulları) arasında en imtiyazlı olanıydı. Padişah her zaman kendisi tarafından vilayetlere atanmış olan her bir beylerbeyinin (vali) sadakatine güvenmek zorundaydı.

Padişah tüm yetkilere sahip bir hükümdar olarak kalmıyordu. Toprak sahiplerinin en büyüğü odur. Yeni fethedilen topraklar, doğruca onun yani hanedanın mülkiyetine geçerdi.

Halifelik sayesinde Süleyman, hükümetin işlevlerine Kur'an'dan kaynaklanan bir saygınlık da katabiliyordu. Şeyhülislam'dan yardım alıyordu. Ulema toplumun imtiyazlı bir grubudur. Vergiden muaftı. Sultan için, şeriat aslında hükümete yönelik sağlam bir destekti. ~~Kur'an'dan~~ itiraz edilemeyen bir referans kaynağıydı. Zamanla bu dinsel kurumlar Osmanlı hükümeti üzerinde anayasa gibi etkili olmaya başladı ve padişahın yetkilerini kısıtlar hale geldi.

1-1 Allah'ın Gölgesi - Hilafet

Osmanlı 'imparatorluğu döneminde, padişahlar din ve devlet işlerinden sorumlu kişilerdir. Padişahlar, Tanrı'nın dünyadaki temsilcisidir. Yani, bir nevi dünyada Allah'ın gölgesi durumundadırlar. Padişah mutlak otoritedir. Eski dönemlerde, kral ve Tanrı aynı kişidir. Onun sözü, Tanrı sözü olarak kabul edilir. Tek tanrılı dinler döneminde ise, tanrının yetkilci padişaha verilmiştir. Padişah, bu anlamda iktidar sahibidir.

Bu beyitte, padişahın , Kanuni'nin, Allah'ın halifesi olarak gösterildiği açıkça görülüyor. Halifeler, Allah'ın temsilcisidir. Onun, emirlerini ve yasaklarını halka bildirmekle görevlidirler. Cebrâil'in , Hz. Muhammed'e, Kanuni'ye böyle bir görevin verildiğini müjdelediğini belirtiyor.

Ol ki adlin eyleyip i'lâm hıfz-ı şer' için

Müjdeler vermiş Resûlü'llâh'a Cibril-i emin

Fuzuli K 10 / 10

**

Kanuni'nin, Allah yolunda savaşan bir asker olduğunu söylüyor. Dinin şahi, lideri sensin.

Şah-i din Sultan Süleymân-i sa'âdet- mend kim

Kesb eder hulk-i huşundan nüzhet-i etvâr gül

Fuzuli K 9 / 43

Hayali, Şafağı, Kanuni'nin kılıcından dökülen kana benzetiliyor. Kızılık ve kan arasında anlam ilgisi kuruluyor. Kanuni de Allah için cihat eden, Allah rızası için çalışan bir gazidir.

Ol mücâhid fi sebilillâh olan âdil Şehin

Ey şafak tîğ-ı gazâsından dökülmüş kan mısın

Hayali 20 / 10

Kanuni'nin din ve imân bakımından üstünlüğü belirtiliyor. İran'ın mitolojik kahramanlarından Kisrî , Kanuni ile adil olma konusunda yarışamaz; Çünkü Kanuni din ve iman sahibidir; Allah rızası için, devletin din ve iman esasları üzerine yönetimi için adildir. Kisrâ, İran hükümdarlarına verilen isimdir. Adalet temsilcisidir. Bu mazmun sürekli kullanılmıştır.

Sana Kisrî'yi 'adâletde mu'âdil tutsam

Fazladur sende olan-devlet-i din ü imân

Baki K2/28

Padişah, Kanuni, Hz. Muhammed'in mucizelerini tamamlayan kişidir. Dinin kurallarını, halka bildiriyor. Önemli bir benzetmedir. Çünkü, Peygamber'in tamamlayıcısı olarak gösteriliyor. Dinin ortaya çıkışında Hz. Muhammed'in yardımcıları olan sahabelere de, benzetiliyor. Padişahlığın yanı sıra, dini görevlerde de, oldukça başarılı bir padişaktır.

Şer' hıfzında mütimm-i mu'cizât-i Mustafâ

Din zuhûrunda şerik-i ecr-i Ashâb-i kibâr

Fuzulî K11/55

Hayali övgülerinde, Hakk'ın gölgesi mazmununu kullanmıştır. Kanuni Allah tarafından devletimize bir nur olarak gönderilmiş Işığa benzetiliyor. Kanuni, Allah'ın gölgesidir. Halk O'nun gölgede yaşamaktan son derece memnundur. O, Bir güneş gibi, etrafını aydınlatıyor ve ısıtıyor. İnsanlar, O'nun çevrende olmakla huzur buluyor. Kanuni, güneşe benzetilmiştir. Bu mazmun sıkça kullanılmıştır. O da, güneş gibi cömerttir. Halkından hiçbir şey esirgemiyor.

Nûr- ı izzetten midir cismin yahud müminlere

İstirahat etmek için sâye-i Yezdân mısın

** Hayali K 20/11

Ne sultan zill-i Rahmân afitâb-ı din ü devlet kim

Ser-i bed -hâhına vermez vücûdu tîğ-i bürrânı

Hayali K21/8

Sâye-i Hâksın velî envâr-ı lutfundan sana
Cism kılmış peyker ârâ-yi cihân-i mâbüdin

Hayali K 23 / 26

Şairler padişahlara, halifelik ünvanını veriyor. Yani, peygamber vekili olarak görülüyor. Onların askeri ve siyasi görevlerinin yanı sıra dini görevleri de, bulunuyor. Elindeki zenginlikleri halkına dağıtıyor.

Fuzulî'nin Kanunî methinde söylediği şu beyitlerde bu söylem görülüyor. Padişahlara hilâfet vasfının verilmesi diğer şairlerde de sıkça rastlanılan bir mevzudur.

Hilâfette velâyet ehlinin himmetli ser-dânı

Velâyette hilâfet tahtının devletli sultanı

Fuzulî T.B 12 / 16

Safâ vü zevk ile meyl-i nigâr-istân-i Rûm etmiş

Hilâfet tahtını müstâkdim-i feyz-i kudûm etmiş

Fuzulî T.B 12 / 9

Kanunî dinin ve dünyanın şahıdır. Onun emirlerini yerine getiren, hem bu dünyada, hem de öbür dünyada rahat eder. Padişahlar, ülkede dini otoriteyi de, sağlamakla görevli kişilerdir.

Şeh-i dünya vü din Sultan Süleyman şâh-i âdil-dil

Rızasın saklayan hem din ü hem dünya kılar hasıl

Fuzulî T.B 12 / 13

Kanunî inciye, aya benzetiliyor. İnci değerli ve az bulunan bir mücevherdir. Denizin altında olur ve ele geçirmesi zordur. Ay ise bir ışık kaynağıdır. Işığı, nurdur. Her iki mazmun sıkça kullanılmıştır. Kanunî, ilahi gerçekler denizinin incisi; Allah yolunda ilerleme mülkünün şahı; hak yolunu, doğru yolu aydınlatan ay; mürüvvet tahtının hanıdır.

Hakikat bahrinin dürrü tarikat mülkünün Şâhı

Hidâyet çarhının mâhı mürüvvet tahtının Hâmı

Hayali K 21/9

Padişahlar bulunduğu yerlerde huzur veriyor. Mutluluk getiriyor. Çünkü, onlar Allah'ın emirlerini uygulamak zorunda olan kişilerdir. Dini emirlere göre, hilafet sahibi olan kişiler, halkın huzurunu sağlamak zorundadırlar. Müslümanlara eziyet edenlere, karşı savaşırlar. Onların kılıcı, Hakk'ın dinini yaymak için ışık saçıyor. O uğurda savaşmaktan, korkmuyorlar. Fuzuli, Kanuni methinde şu beyti söylüyor

Binâ-yi ihtimâmından dem-â-dem olmasa mûhkem

Tılısm-i dîn-i hak tuğyân-i küft ile olur bâtil

Fuzuli T. B 12 / 11

Padişahlar, başlarında olduğu devlette bir süs gibidirler. Dini renklendiren, süsleyen kişilerdir. Fuzuli, Kanuni'yi şeriatın süsüne ve dinin rengine benzetilmiştir.

Şerî'at ziveri din revnakı islâm âyini

Mürüvvet menba'ı insâf deryâsı kerem kâni

Fuzuli T. B 12 / 19

1 – 2 Adalet

Adl, dâd beyitlerde adalet sözcüğünün yerine kullanılmıştır. Adâlet: Hakk'a riâyetkârlık, hâk tanrılık, haklılık, doğruluk, ihsân Dâd: Adalet, doğruluk, ihsân, vergi anlamlarındadır.

Şairler, padişahlara yazdıkları kasidelerde genelde onların adaletini övmüşlerdir. Bu övgüyü anlatırken de, çeşitli benzetmeler, mazmunlar kullanmışlardır. Adaleti anlatırken en çok kullanılan mazmunlardan biri (gülistân) “bahçe” mazmunudur. Gülşen, şehrin ülkenin bir sembolüdür. Şehir, memleket bir

gölşendir. Padişah kusursuz bir güldür. Bazen da gül, halkı ve tebaayı temsil eder. Gülşendeki adaleti, otoriteyi sağlayan da, padişaktır.

Gül mazmunu, Fuzulî ve Hayalî tarafından kullanılmıştır. Her ikisinin de Kanunî methinde yazdıkları gül redifli birer kasidesi vardır Bülbul – gül ilişkisi konu edilmiştir. Gül, senin eziyetini görünce tövbeye gelecek.

Fuzulî'nin gül redifli kasidesinde bu benzetmeler ile Kanunî'nin adaletinin mecazlı bir söyleyiş ile anlatıldığını görmekteyiz.

Cevr eliyle gonceveş pîrâhenin çâk etmesin
Cünbiş-i nâ mu'tedilden kılsın istiğfâr gül Fuzulî K 9 / 36

O'nun devletinde, adaletsizlik görülmez. Eğer, böyle bir durum olursa, zalim mutlaka sultan'ın kahrına uğrar.

Yoksa nâ-geh sûret-i hâli olur Sultân'a arz
Kahra uğrar muktezâ-yi vaz-i nâ-hemvâr gül Fuzulî K 9 / 37

O'nun kötöleri cezalandıran adaletinden haberdar olan zalimler bahçeye benzeyen ülkede fitnelik yapamaz, zulüm edemezler.

Sarsar-i kahr-i cihân sızından âgah olalı
Açmaz oldu bû-sitân-i fitne-i eşrâr gül Fuzulî K 9 / 41

Kanunî'nin padişah olması ile birlikte, devlete bahar havası gelmiştir. O, hilâfet bağının gülüdür. Öyle ki, gül dikenin, har olmanın cefâsını görmez oldu. Kanunî, güle benzetiliyor. Beyitlerde gül mazmunu sıkça kullanılmıştır. Bu beyitte gül kelimesi iki defa kullanılmıştır; birincide gül Kanunî, ikincide halk, tebaa yada devlettir.

Ol gül-i bağ-i hilâfet kim bahâr-i devleti

Âlem - efrûz olalı göremez cefâ- yi hâr gül Fuzuli K9/38

“Sonbahar rüzgarı, gül bahçesinden aldığı yaprakları, Sultan Selim’in adaletli emri ile geri verdi” diyen Mesîhi de ülkeyi gülîstana benzetmiştir.

Adli ile emr eyleyüp bir bir alıverdi yine

Gülîstânun her nesin aldı ise bâd-ı hazan Mesîhi K 5 / 14

Hükümdarlık bahçesi ilahi düzeni temsil eder. Gönül, tıpkı cennet bahçesini arzuladığı gibi dünyevi otoritenin bahçesindeki şahsa meyleder. Kanuni’nin başında bulunduğu devlet, gülşene benzetiliyor. Kanuni’de bu bahçedeki “gül” olarak görülüyor.

Devletin gülzârının olsun sa’adet goncası

Gül gibi her nefes ey ruhları gülzâr gül Hayali K 12 / 27

Kanuni’nin saltanatında “goncadan başka kan yutan, bülbüldeir başka inleyen yoktur.” diyen Hayali padişahın adaleti sayesinde ülkede herkesin huzur içinde olduğunu belirtiyor

Kimse kan yutmadı devrinde meğer gonca-i bağ

Kimse ah etmedi ahdinde meğer bülbül-i zâr Hayali K 2 / 15

Divan edebiyatında gül-bülbül mazmunu sıkça kullanılmıştır. Gül, sürekli bülbüle eziyet eder. Adalet gününde, bülbül tövbe edecek. Osmanlı devletinde, padişahlar belirli bir günde halkın sorunlarını dinlerlermiş. Böyle bir günde, Kanuni’nin adaletli döneminde, gül tövbeye gelecek. Gülün kırmızı rengini, bülbülün kanını yüzüne sürmesine bağlayarak hüsn-ü tâlil sanatı yapıyor.

Bülbülün kanın alıp sürmekten ey Şeh yüzüne

Adlin eyyâmında demdir k'ede istiğfâr gül

Hayali K 12 / 17

Şehir benzetmesi Baki'nin Sultan Murat için söylediği bu beyitte de vardır.

Şehr-i darü'l-mülk-i 'adlin seyr iden 'arîflere

Hıttâ-i ma' müre-i ' âlem dih-i virân gelür

Baki K 6 / 11

Padişahın adaletini anlatmak için kullanılan unsurlardan bir diğeri de çalgı aletleridir. Adaletli devrinde, ancak ney figân edip, ağlıyor. Onun dışında, kimse eziyet görmedi. Neyin en büyük özelliği, sesinin inilti gibi çıkmasıdır. Neyin inlemesi, edebiyatta sıkça kullanılan mazmunlardandır. Kanuni methinde söylenen bu beyitlerde “ney ve çeng” den başka inleyenin olmadığı, herkesin, adil padişah sayesinde huzurlu olduğu ifade edilmiştir.

Kâkul-ı dilber perişân oldu ahdinde hemân

Devr-i adlin içre ancak nây efgân eyledi

Hayali K 17 / 7

Devrinde kimşeq çeyr-i şitem gerden inlemez

Bî-şer 'ider iderse eger çeng ü ney figân

Baki K 1 / 20

Padişahların adil oldukları anlatılırken, İran'ın efsanevi şahsiyetlerine benzetme ve onlarla kıyaslama da yapılmıştır. Kanuni 16. yüzyılın ünlü padişahlarından. Devrin ilgi çekici şahsiyetlerindedir. Şairler, kasidelerinde Kanuni'nin adaletini anlatırken, İran şahsiyetlerinden faydalanmıştır.

Hazret-i Sultân Süleymân-ı selimül-kalb kim

Hürmeninde adlinin Nûşirevândır hûşe-Çin

Hayali K 23 / 21

Nüşirevan, adil, akıllı, tedbirli, dirâyetli, kudretli, hayırsever, sanat ve kültüre hizmet eden bir padişaktır. Kisrâ, lakabı ilk defa ona verilmiştir. Sevgi dolu bir padişahsın. Baki, Kanuni için “Nüşirevân, ancak senin adaletinin döküntülerini toplayabilir.” Diyor.

Sana Kisrîyi ‘adâletde mu‘âdil tutsam

Fazladur sende olan devlet-i din ü imân

Baki K 2 / 28

Kahraman, İran mitolojisinde geçer. Devler tarafından yetiştirilmiştir. Birçok insan öldürerek, Rüstem’e yenilmiş. Katil lakabıyla anılır. Keykubâd, adaleti ile ün salmıştır. (Pala,2000- 226,239)

Baki Kanuni’ye “Senin adaletinin yanında, Keykubâd’ın adaleti sitem gibi kalır. Senin hışmının yanında, Kahraman’ın kahrı lutf ve kerem gibidir.” diyor

‘Adlun katında cevri ü sitem dâd-ı Keykubâd

Hışmun yanında lûtf u kerem kahr-ı Kahraman

Baki K 1 / 21

Kanuni bütün padişahların lideridir. Adalet ve doğruluk memleketinin ünlü şehsüvandır . İran’ın efsanevi hükümdarları onun atının önünde yaya gitmelidirdler.

Ol Şeh-süvâr-ı memleket-i ‘adl ü dâd kim

Atı önince olsa revâ husrevân revân

Baki K 1 / 16

Adaletin o kadar açık ki, tarif etmeme, anlatmama gerek yok. Padişahların adaleti, güneşe, çıraya benzetiliyor. Devleti aydınlatıyorlar. Güneş , doğmaya başladığı andan itibaren karanlığı giderir. Işıkları herkes tarafından görülür. Bayezid’in adaleti de , güneş gibidir.

Padişahların adaletli olmaları anlatılırken “ışık, aydınlık” mazmununa da başvurulur. Adalet ifadesi için ışık kullanılırken, güneş, ay, çerağ, şem gibi aydınlatan unsurlar yanında su ve kılıç gibi ışık saçan şeyler de teşbih unsuru olarak beyte girer. “Güneş, gecenin karanlığını, kötülüğünü giderir. Kılıcın da, din düşmanlarında böyle bir etki doğuruyor.” Diyor Mesîhi, Sultan Bayezid için. Kanuni için de Hayali, Fuzulî ve Baki aynı anlamda övgüde bulunmuştur.

‘Adlün güneşden azher iken ben ne diyeyin

Şol kim ‘ıyân durur ana hacet degül beyân

Mesîhi K 2

Giderdi zulmet-i küfrü zemânedен tîgi

Şu‘a-ı mihr gibi tuttu dehri ser-tâ-ser

Hayali K 3 / 4

Rûşen etti adlden her gûşesinde bin çerâğ

Câri etti feyzden her mülküne bin cûy-bâr

Fuzulî K 11 / 26

Güher-i tâci ziyâsıyla memâlik rûşen

Hançer-i ‘adli cilâsıyla cihân pür-leme‘ân

Baki K 2 / 17

Baki’nin Sultan Mehmet için sylediği bu beyt de aynıdır.

Güneşdür tal‘atı gûya cihândan def‘u ref itdi

Zalâm-i zulm u ‘udvânı dalâl-i küfr ü tuğyâm

Baki K 14 / 9

Şairler padişahların vasıflarını anlatırken, dört halifeden faydalanmışlardır. Hz. Ömer’in adaleti ve doğruluğu, Hz. Ebubekir’in doğruluğu, temizliği, Hz. Ali’nin ilim ve irfanını, Hz. Osman’ın terbiyesini ve yumuşaklığını Padişahın vasıfları olarak söylemişlerdir. Hayali ve Baki Kanuni’yi bu vasıflarla niteliyor.

Rezm olıcak Murtazasın adl hîinde Ömer

Yoksa fahr-ı dūdumân-ı Hazret-i Osmân mısın

Hayali 23/10

Hançerinin adaleti ile cihan baştan sona parladı. Savaş, onun için adaleti yaymaktır. Padişahların kılıcı, Osmanlı halkı için her zaman ışık saçan bir araçtır. Şairler, tarafından bu mazmun kullanılmıştır.

Adl ü dâd-ı Ömer ü sıdk u safâ-yı Sıddik

‘İlm ü ‘irfân-ı Ali hilm ü hayâ-yı Osmân

Baki K2/27

Doğudan batıya her yer, adaletli padişahı gördü. Cihan seninle emin oldu. Bu beyitte ki, benzetme oldukça önemlidir. Çünkü, emin ünvanı Hz. Muhammed’e verilmiştir. Bu da, Kanuni’nin devlette ki, önemini gösteriyor.

Bâreka’llah zehî pâdişeh-i ‘âdil kim

Şarkdan garba degin buldı cihân emn ü emân

Baki K2/33

Mesihî, Sultan Bayezid’i överken “helâl lokmayı, senin adaletinle birlikte yedik. Çünkü, sen kimsenin haram lokma yemesine müsaade etmezsin.” Demiştir

Adli eyyâmında her kim hakk-ı ‘abda el suna

Boğazına turur olsa bir çekirdek sim-i hâm

Mesihî K4/16

Adillik ifadesinde hayvanlar arasındaki münasebetler de konu edilmiştir. Çoban benzetmesine de rastlanıldığı gibi şahin, kartal güvercin ilişkilerinden doğan benzetmeler de görülür. Mesihî “Sadece, insanlar arasında değil, hayvanlar arasında da, adil hükümdarların ünü yayıldı. Fitnenin kurdu, karanlık gecede çok kötülükler

yapabilirdi. Ama, senin adaletin sayesinde bu kötülükler engellendi. Çünkü, İslâm sürüsünün çobanı sensin.” diyerek Sultan Selimi, İslam ümmetinin çobanı olarak gösteriyor. Beyit, benzetmeler üzerine kurulmuştur. Ayrıca, gece kötülüklerin anasıdır. Bütün kötü işlerin gece yapılacağına inanılıyor.

Gürg-i fitne çoğ iş eylerdi şebân-ı tîrede

Gele-i islâma 'adlün olmasa idi şubân

Mesihî K 5 / 24

Hayalî'nin Kanunî övgüsünde yazdığı kasidede de aynı anlam vardır. “kurtlar, koyunlarını adalet gününde çobansız bulsa, pençesini koyunlarını saçına tarak eder.” Padişahın adaleti her yere yayılmıştır.

Güsfendi adlin cyyâmında bulsa bî-şobân

Şâne eyler müyuna ser-pençesin gürg-i gürin

Hayalî K 23 / 25

Gözünü igneler ile dikip durur şebbâz

Tezerv-i adlin uçaldan beri açıp per-i bâl

Hayalî K 10 / 14

Mesihî'nin Bayezid'i överken yaptığı benzetmeler de bu türdendir.

Ol ki anun adli sahrâsında pervâz ideli

Kurtulubdur çengel-i şâhinden tavk-ı hamam

Mesihî K 4 / 15

Padişahlarımız, hiçbir zaman sınıf farkı gözetip, insan ayrımı yapmazlar. Herkese eşit davranırlar. Hayalî, Kanunî için “Adalet ve doğrulukla iki âlemi dolu ettin. Bu terazinin iki gözü gibi birbirine eşittir.” Demmiştir. Adalet ve doğruluk, teraziye benzetilmiştir.

Adl ü dâd ile iki âlemi memlû kıldın

Mütesâvi şol iki keffe-i mîzan şekil

Hayali K 8/18

Senin çadırın içindeki adalet, fezâya benziyor. Adaletin sonsuz feza gibidir. Çadır, Osmanlı devletinin merkezidir. Halkına karşı, sonsuz bir adalet ve doğruluk yayan Kanuni için Fuzuli'nin düşüncesi böyledir.

Fezâ-yi bâr-gâh-i adlinin a'yân-i makbûlu

Ser-â-ser her biri adline bir pâkize mazherdir

Fuzuli T. B 12/23

Olmasa mümkün fezâ-yi arşa-i adlinde seyr

Zulm ederdi dâr-i dünyâ ehline dünyâyı dâr

Fuzuli K 11/56

Padişahların adaletinin anlatımında meyve ve fidan teşbihleri de kullanılmıştır. Bu beyitte "Ey adaletli sultan , sen taze fidana benzeyen devletinin bir meyvesisin. Yeryüzünün gelmiş geçmiş en ünlü sultanlarının gülü sensin." denilerek Kanuni meyveye ve güle benzetilmiştir. Ayrıca Kanuni adalet sırrını bilen ve açığa koyandır.

Meyve ol Sultân-i âdildir nihâl-i devlete

Sâbika gelmiş selâtin-i felek-mîkdâr gül

Fuzuli K 9/56

Hak iki âdil Süleyman hâkim etmiş âleme

Evvel ü âhir kılıp sırr-ı adâlet âşkâr

Fuzuli K 11/57

1-3 Cihangirlik - Cengâverlik – Komutanlık

Ceng-âver: Cenkçi, dövüşen demektir. Padişahların cengâverliği anlatılırken şemşir, feth, zafer, rezm, tır, leşker, tığ, sinân, nîze, adû, çengâl, hançer, gürz gibi cenk aletlerinin isimleri ve cengin diğer unsurlarını ifade eden sözcükler birlikte kullanılmıştır.

Osmanlı idari sisteminin düzgün işleyişi için, padişaha hizmet etme yükümlülüğünün daima kişisel kaygıların üstünde tutulması gerekir. Bu noktada, mutlak otorite karşısında gerçek veya sembolik boyun eğişin somut ödül beklentileri olmadan yapıldığı görülür. Halk, padişaha derin bir duygusal bağla bağlıdır. Bu savaş alanında

daha çok geçerlidir. Askerleri ölüm pahasına savaşır ve onu takip ederler. (Andrews, 2000 -121) Tabii ki bunda Allah rızası için cihat arzusu da vardır.

Osmanlı padişahları, savaş alanının en ünlü komutanlarıdır. Kimse onları yenemez. Hayali Kanuni için şunları söylüyor: Savaş alanındaki gücünü gören güneşin, korkudan rengi sarardı. Kılıcının ateşi, parlaklığı güneşi korkuttu. Şair, güneşin doğal rengini korkuya bağlayarak hüsn-ü tâlil sanatı yapıyor. Güneş mazmunu kullanılmıştır. Güneş büyüklüğü ve cihan hakimiyetini temsil eder. Güneş gök cisimlerinin sultanıdır. Ancak bu ulu sultan bile Kanuni'nin kölesi olarak düşünülür. Padişahın kılıcının parlaklığı, güneşi bile korkutur. Güneş köleye, ışıkları kılıca benzetilmiştir.

Rezm hengâmında görmüş tığ-i âteş rengini

Benzi sararmış dahi ol korkudan titrer güneş

Hayali K 5 / 16

Bir başı vü bir kılıcı var gulâmındır senin

Gerçi oldu Husrevâ Sultân-ı bahr-u ber güneş

Hayali K 5 / 18

Düşmanlar, ünlü komutanlarımızın, Kanuni'nin karşısında eğiliyorlar. Eğer, en yükseğe çıkmak isterlerse, O'nun süngüne başını diksinler, yükseğe çıkacaklardır. Savaş alanında, hiç kimse bu cengâverin karşısında duramaz.

Şehâ adûn eğer isterse ser- firâz olmak

Senin sinânına diksin ki başı göğe ersin.

Hayali K 3 / 9

Padişahın, Sultan Selim'in savaş alanına girmesiyle birlikte, zaferi kazanacağı daha baştan belli oluyor. Çünkü, O her alanda olduğu gibi bu alanda da, liderdir. Gittiği yerde, doğruluk ve adaleti yayıyor. Doğru sözlü kılıcı, bunları ayna gibi gösteriyor. Kılıcı, aydınlık, ışıklı bir yoldur. Halkını karanlıktan kurtaracak olan, güneşe benzer O'nun kılıcı.

Şemse-i şemşir-i berrânun 'aceb âyinedür

Kim görünür sûret-i feth ü zafer anda 'ıyân

Mesihi K / 23

Bayezid için söylenen şu beyitte sadece padişahın kendisinin değil atının varlığı dahi savaşı kazanacağımızı belli eder. Çünkü, atının nalı bayramda görünen hilâl gibi galibiyetimizi müjdeler. Zaferinin bayramı açıkça belli olur. Nal, hilâle benzetilmiştir.

Ceng gününde 'ıyân olmaz idi 'id-i zafer

Na'l-i esbi yer yüzün kılmasa ser-tâ-ser hilâl

Mesihi K 3 / 14

Kanuni için söylenen bu beyitte padişah, savaş alanında bir ateş gibidir. Ateşiyle düşmanı yakar. Bir meclise girdiği zaman da, ışığını saçarak meclistekileri aydınlattır. Padişahlar, adaletli kimselerdir. Dostuna sevgi verirken, düşmanına yani zalime kahrını verir. Tacı, kılıcı mücevherlerle süslüdür.

Saçar bezme nûrı döker rezme nârı

O tâc-ı murassa o tîg-i mücevher

Baki K 3 / 15

Baki Kanuni'ye "askerlerin de, senin gibi cesurlar. Bir deniz misali, fetih ve zafer gemisine yelken açıyorlar." Diyor. Padişahların emrindeki askerler de, başarılı kimselerdir. Askerler, denize benzetilmiş. Bayraklar yelkene benzetilmiş.

Deryâ – misâl 'askerün içre 'alemlerün

Feth ü zafer sefinesine açdı bâd-bân

Baki K 1 / 24

Padişahlar, dini korumakla da görevlidirler. Kılıçlarını din düşmanları için de, kullanırlar. Hz. Ali'ye karşı olanlar, şia mezhebinin aşırıya kaçan kolu senin zamanında yok oldu. Çünkü, doğudan batıya senin kılıcın etkilidir. Beyitte, Zülfikâr mazmunu kullanılmış. Bu kılıç, Hz. Muhammad'in Hz. Ali'ye hediye ettiği ucu çatalı olan bir kılıçtır. Hz. Ali, kahramanca kılıcı kullanmasıyla ünlüdür. Sultan Selim'de bu alanda onun kadar başarılıdır. Zülfikâr, mazmun olarak kullanılmıştır. Aynı düşünceyi Hayali Sultan Selim için Baki de Sultan Mehmet için söylüyor.

Revâfızla havâric mün'adım oldu zamanında

Çekelden şark-ı garbe Zülfikâr-ı Şâh-ı Merdâm

Hayali K 22 / 13

Eyler hücum-ı düşmen-i dine 'Ali-sıfat

Şemşir-i hûn-feşâmı kılır kâr-ı Zü'l-fekâr

Baki K 9 / 15

Padişah din düşmanlarına karşı kükreyen bir aslan gibi saldırır. onun varlığıyla, yiğitlik ortaya çıkmıştır. O varken kimsede hiçbir askerde korku kalmaz. Çünkü, padişah ordunun başında olduğu zaman, halkı korkusuzca düşmanla çarpışır. Bu beyitte Sultan Murat kükreyen bir aslana benzetiliyor. Aslan, cesaret ve liderlik sembolüdür.

Sillesiyle kendüye geldi şecâ'at lâ-cerem

Düşmen-i dine hücum-ı şîr-i garrân eyledi

Baki K 7 / 20

Padişahlar, amansız bir komutandırlar. Düşmanın üzerine saldırdığı zaman onları perişan bir halde bırakırlar. Kanuni Süleyman, Hz. Süleyman'a benzetilmiştir. Baki'nin beytinde de düşmanların, başı topa benzetilerek Kanuni övülmüştür.

Oİ Süleymân'ın şükûhu dîve salmış rüsta-hiz

Bu Süleyman savleti küffâri etmiş hâk-sâr

Fuzuli K 11 / 58

Top idüp kellelerin 'arsada tigun dayim

Düşmen-i dini bu üslûba kılur ser-gerdân

Baki K 2 / 24

Padişahın kılıcı düşman üzerine, Seyf ayeti gibi iner. Seyf'in anlamı kılıçtır. Onun çelik kılıcının hadisini Kırmanî şerhedemez. Baki Sultan Selimi överken islâmiyetle ilgili terimler kullanmıştır.

Iner Seyf ayeti gibi ser-i a'dâya şemşîri

Hadis-i tîg-i pulâdın nice şerh ide Kirmâni

Baki K 5 / 12

Askerler, düşmanların kanını sel gibi akıtıyor. Çünkü, onlar cengâver padişahın askerleridir. Kanı, sele benzeterek teşbih yapmış. Kanuni savaş alanına girmeden, zaferi kesin gibidir. Zaferin hazırlığı önceden yapılıyor. Atın ayağı, kınalanıyor.

Gaziler pâ-y-i semendin yeni hınnâladılar

Hün-ı a'dâyı o dem k'eylediler seyl-î revân

Baki K 2 / 23

Padişahların kılıcı, savaş alanını aydınlatır. Düşmanın üzerine saldırdığı zaman, gecenin zulmü aydınlanır. Kılıç, ışığa benzetilirken; düşman, karanlığa

benzetiliyor. Hayali, Kanuni için "karşında eğilmeyen düşmanın canını almak senin için hakdır. Çünkü, padişahların emrine kimse karşı gelemmez." Demektedir.

Gün gibi hengâm-ı rezm içre alıp tîgin ele

Zulmet-i şeb gibi a' dayi gürizan eyledi

Hayali K 17 / 10

Şu kim kılıcına ey kaşı yâ boyun vermez

Elinde gürz-i girânınla zarbı cânın al

Hayali K 9 / 14

Padişahlar, savaş alanındaki başarıları ile birçok ülkeyi ele geçirmişlerdir. Hayali, Sultan Selim ve Kanuni methinde söylediği kasideelerde bu düşünceyi belirtiyor.

Kızıl Elmayı kaptın lerze düştü kişver-i Rîm'e

Bihâmdillâh Karaman cline katdın Alamânı

Hayali K 22 / 8

Rûm u Mısr u Basra vu Bağdada hükümdür revân

Hîndi aldın tâlib-i iklim-i Türkistân mısın

Hayali K 20 / 12

Aldıkları ülkelerde düşmanlığı ortadan kaldırıyorlar. Sultan Mehmet için söylenen şu beyit bunu anlatıyor.

Şeh-i kişver- sitân Sultan Mehmed Hân-ı Gazi kim

'Adûnun 'ırkını kat 'eyledi Şemşîr-i bürrâm

Baki K 14 / 10

Hayali, "senin komutanlığın dört bir yana ün salmış. Kılıcının korkusundan dolayı herkes telaş içinde. Güneş önlem olarak, askerlerine çarhı kalkan olarak kullanıyor." Diyerek Kanuni'nin cihangir bir padişah olduğunu ifade ediyor.

Havf-i tiginen cyâ Hurşîd-i Mirrîh-intikam
Çarhı kalkanın sipihrin yüzüne tutar güneş

Hayali K 5 / 17

“Düşman büyük bir korku içinde, tıpkı ateşin sudan korkması gibi senden korkuyorlar. Ateşin, düşmanı sudur. Sen de, düşmanlarını, suyun ateşi söndürdüğü gibi söndüreceksin.” Sözüyle Hayali, Kanuni’yi suya, kâfirleri ateşe benzetip, “ehl-i havâ” olanı hâk ettiğini de belirterek O’nun enasır-ı erba’aya hakim olduğunu söylemekle, cihan hakimiyeti düşüncesini de belirtmiş plmaktadır.

Âb -i tigin edeli ehl-i havâ olanı hâk
Havfdan kendisine taşı hisâr eyledi nâr

Hayali K 2 / 16

Osmanlı devletinin askerleri de, padişahları gibi amansız savaşçılardır. Sultan Mehmet methinde yazdığı şu beyitte Baki, savaş alanını tasvir etmekle beraber askerin padişaha olan sevgisi ve bağlılığı nedeniyle cihattan bayram neşesi aldıklarını belirtiyor. Mesihî de Bayezid’i överken aynı düşünceyi ifade etmiş oluyor.

Çalındı kûslar tabl u neckâre saldı âvâze
Bügün bayram idi güyâ guzâta ceng maydânı

Baki K 14 / 16

Düşmenün gözine dünyâyı karanu itmege
Üstine giceyle encümden çeker leşker hilâl

Mesihî K 3 / 21

Osmanlı askerleri, beyitlerde deryaya benzetilir. Yiğitler timsah misali, düşman askerlerini yutarlar. Osmanlı’nın askeri amansız kişilerdir. Sultan Mehmet methinde söylenen bu beyitte askerler, deryaya ve timsaha benzetilmiştir.

Neheng- âsâ dil-âverler ‘adûyı yutdılar gitdi

‘Aceb deryâ imiş hakka bu leşger-gâh-ı ‘Osmâni

Baki 14 / 21

Osmanlı padişahlarının ve askerinin amacı kan dökmek değildir. Bulunduğu yere, adalet ve doğruluk yaymak için savaşır. Aldıkları yerlerde süngüleri, gecenin mumu gibi etrafı aydınlatırlar. Düşmana eziyet etmezler. Onlara yardımcı olurlar. Askerler güneş, mızrakları-mumdur. Mum, insanlar için bir dilek aracıdır. Dilekte buldukların mum yakarlar. Sultan Selim için söylenmiş şu beyitlerden bu anlaşılmaktadır.

Altun üsküflü silah-dârun durur hürşid kim

Kanda gitsen götürür yanunca tîg-i zer-nişân

Mesihî K 5 / 19

İderler reh-nümâlıklar 'adem mülkine a'dâya

Guzâtun ellerinde nizeler şem-'i şeb-istânı

Bakî K 5 / 14

Padişahların, Sancakları ışıl ışıl, pırl pırlıdır. Bayraklarında sabahın nuru vardır. Çardakları ise aydınlıktır. Çünkü, ora devletin merkezidir. Yönetim, oradan yapılır. Askerlerin giysileri pırl pırl parlıyor. Bu benzetmeyi de , altın ve güneşle yapılmıştır. Padişahların her yere adalet, aydınlık götürdüğü fikri Sultan Mehmet için söylenen bu ışıtlı beyitte de vardır.

Yine ol sancak-ı zerrîn-ser ü sîmîn-kabâ kıldı

Livâ-yı subh-ı nurâni gibi rûşen bu eyvân

Bakî K 14 / 4

Sultan Mehmet için söylenen bu beyitlerde, padişahlar, savaş alanında oldukça başarılı askerlerdir. Düşmanın kanı ile dünyayı lale bahçesine çevirirler. Askerleri şimşğe okları yağmura benzer. Onları cesareti ve cengâverliği sayesinde devamlı ülkeler fethedilir.

Dem-i a'dâ ile deşt-i cihâni lâle-zâr itdi

Sipâh-ı berk-refîâr-ı Tatârün tîr-bârânı

Bakî K 14 / 24

Kesr-i 'adüv ü feth-i memâlik 'ale'd-devâm

Gürz-i girâni kelle-i düşmende zam gibi

Baki K 16 / 13

Padişah ve ordusu için Düşman fazla bile olsa fark etmez. Çünkü Padişah Bayezid ve ordusu bir kılıç darbesiyle küffarın cümlesini böler.

Rûz-ı rezm içre gelüp düşmen sipâhu bî-hesâb

Cümlesin tansîf ü taz'îf eyledi darb-ı hüsâm

Mesili K 4 / 27

Padişah Kanuni'nin kahramanlığı, cengâverliği destan kahramanlarında da üstündür.

Şu denlü kıssa-i rezmini zikr eder râvi

Ki Seyyid Gazi'nin oldu hikayeti battal

Hayali K 9 / 10

Padişahlar öyle güçlü komutanlar ki, düşmanın bahtını tersine çeviriyor. Fetih rüzgarları üstünde Sultan Mehmet'in tahtı Hz. Süleyman'ın tahtı gibi ülkeler

üzerinde gidince düşmanın evi yıkılıyor ve düşmanlık ortadan kalkıyor. Kanuni'nin kılıcı da cihandan sapıklık ve azgınlık belirtilerini siliyor.

Yıkıldı hârümân-ı bahtı bar-bâd oldu a'dânun

Revân oldu nesim-i feth ile taht-ı Süleymâni

ıll

Baki K 14 / 6

Mahv olupdur ser-i şemşîr-i cihân-gîrûn ile

Levh-i alemde olan nakş-ı dalâl u tугyân

Baki K 2 / 31

Sultan Selim için söylediği şu beyitler de Padişahın ve askerinin cengâverliği savaş tasviri ile ifade edilmiştir.

‘Alevlerdür duhân içre görünür tıgler gûyâ

Ne dem ğerd-i siyâhı rezm-gâhı kılrsa zulmâni

Baki K 5 / 13

Düşmen şu denlü korhunı almış ki öliceck

Kabrinde havf idüp kefen içre olur nihân

Mesihi K 2 / 35

Padişahların kılıcı, bir cevherdir. Alemi aydınlattır. Mesihî, Sultan Selim ve Sultan Bayezid’in kılıcını böyle vâsfetmiş, Baki de Sultan Mehmet’in kılıcını, aynaya benzetmiştir.

Varını hep şâhid-i şemşîre çaldurdu ‘adû

Cevher-i tıgun yolına virdi âhir nakd-i cân

Mesihi K 5 / 18

Cevheriyle kâ’im olduğı gibi dâ’im ‘araz

Tıg-i cevher dârun ile buldı bu alem kıyâm

Mesihi K 4 / 24

Nusret yüzini oldı nümâyende ‘âleme

Âyine-veş elinde o şemşîr-i âb-dâr

Baki K 9 / 12

Hayali de Kanuni’nin kılıcını balığa benzetmiştir.

Ne dem ki mâhî-i tıği şînâver-i dem ola

Nemi ere semeke mevci ere tâ harçeng

Hayali K 7 / 14

Bu beyitte Sultan Mehmet Hz. Ali’ye benzetilmiş ve cengâverliği övülmüştür.

‘Adûyı dil-fiğâr itdi peleng-âsâ-şikâr itdi

Muhassal âşikâr itdi neberd-i Şîr-i Yezdâni

Baki K 14 / 12

Hiç kimse padişahın, Bayezid'in emrine karşı gelemez. Çünkü o her kesten ulu ve daha kahramandır.

Ger 'izâm-ı dehr bir dem emrüne kılsa inâd.

Darb-ı şemşirünle bir dem dökile mağz u izâm Mesîhi K 4 / 21

İran padişahları ile kıyaslanır; Osmanlı padişahları onlardan üstün tutulur. Behrâm, ünlü Acem kahramanıdır. Savaş tanrısıdır. Edebiyatta kuvvet, cesaret ve adaleti ile meşhurdur. Behrâm, yaban eşeği avlaması ile de, meşhurdur. Bu da, beyitlerde görülüyor. (Pala: 2000-63) Bu beyitte Sultan Mehmet , Hz. Ali'ye benzetiliyor. Ve Behram O'na dua ediyor. Kanuni de Behram ve Hakan kadar şöhretli gösteriliyor.

Didi Behrâm-ı düşmen-kâm gördi darb-ı şemşirin

Koluna kuvvet ey rûz-ı vegânun Şâh-ı Merdâmı Baki K 14 / 13

Sana gîsûy u şâhidle olupdur nağme-i mutrib

Kemend-i sayd-ı Behrâmî-sadâ-yi kûs-ı Hâkâni Hayali K 21 / 12

Kanuni'in hançeri Behrâm'ınki gibi, yayı da Rüstem'in ki gibidir.

Ururken hânçer-i Behrâmdan dem

Kemân-ı Rüstem-i Destâna benzer Hayali K 18 / 5

Osmanlı padişahları, Acem padişahlarından üstündür. Öyle ki, Acem padişahları Onların kölesidir. Cem ve Behrâm Kanuni'ye kudur. Cem, şarabı bulması ile ünlüdür. İktidar ve ululuk sembolüdür. (Pala: 2000- 82)

Husrev-i Cem çâker ü Behrâm-ı rûz u dâr ü gir

Kim senâ gûyudur anun tayyibîn ü tâhirin Hayali K 23 / 20

Rûyîn -Ten, Kanuni'nin kahrının ateşini görse erir. Rüstem-i Zâl, hismını işitse benzi sararır. Rüstem-i Zâl, kahramanlık, acı kuvvet ve yenilmezlik sembolüdür. Birçok dev öldürmüş ve olağanüstü başarılar göstermiştir. Rûyîn-Ten, İsfendiyar'ın lakabıdır. Zâloğlu Rüstem ile yaptığı savaşlarla ünlüdür. Yine Kanuni, İran kahramanlarından üstün tutuluyor. Onların lideri sensin. (Pala: 2000-333,334)
Zaloğlu Rüstem ile Rûyîn – Ten beyitlerde birlikte kullanılır.

Eriye âteş-i kahrın görürse Rûyîn -Ten

Sararda benzini hismın işitse Rüstem-i Zâl

Hayali K 10 / 11

Dârâ, hükümdar anlamıyla da kullanılır. İhtişam ve ululuk sembolüdür. İskender ile yaptığı savaşta ölmüştür. Padişahlar, İran'ın destan kahramanlarından üstün tutuluyor. Cem'in içki meclisi ünlüdür. Bunlar Osmanlı padişahlarında, fazlası ile vardır. (Pala: 2000-99) Kanuni , İran padişahlarına benzetiliyor.

Cür'a nüşun bezm eyvânında yüz Dâra vü Cem

Rezm meydânı deminde Rüstem-i Destân mısın

Hayali K 20 / 17

Devletinin elinin kuvveti, gürzünün ezici kuvvetinin ağırlığı, düşman üzerinde Sâm'ın ve Neriman'ın hamlesi gibi oldu. Sultan Murat, ünlü İran kahramanlarına benzetiliyor.

Sâm, Nerimân'ın oğludur. Edebiyatta her ikisi birlikte anılır. Sâm kuvveti, Nerimân yiğitliği ile ünlüdür.(Pala,2000, 314,341)

Zûr-ı dest-i devleti gürz-i girân-ı satveti

Düşmen üzre hamle-i Sâmu Nerimân eyledi

Baki K 7 / 19

Kahrının ateşi, Rûyin-Ten'i eritir. Kılıcının aydınlığı, Neriman'ı yumuşatır. Selim daha sert ve kuvvetlidir. Düşman üzerinde amansız savaşçısıdır. Neriman ve Rûyin - Ten mazmun olarak kullanılıyor.

Su gibi nâr-ı kahrından erir bir demde Rûyin-Ten

Tokinsa şu'le-i şemşîri nerm eyler Nerimânı

Baki K 5 / 11

Askerinin pası, ortalığı karanlık etti, düşmanı bozguna uğrattı. Padişahın gönlünün aydınlığı, Feridun'un parlaklığını almasından ileri geliyor. Feridun, adalet timsalidir. Dahhâk adlı ejderhayı öldürmesi ile ünlüdür. (Pala, 2000, 140). Kanuni gönlü, sevgi ile dolu bir padişahdır.

Sipah-ı zengî şeb oldu münhezim nitekim

Adû-yı Hüsrev-i rûşen-dilü Feridûn-fer

Kanuni K 3 / 2

Ünlü İran padişahları, sizin dergâhınıza gelmek için can atıyor. Çünkü, Murat onların lideridir. Fağfur, ünlü Çin padişahıdır. (Pala, 2000 ,133)

Bir hatâ zann eyleyüp ebrûların çin eylese

Cân atar der-gâhına Fag'fur ile Hâkân gelür.

Baki K 6 / 14

Bahçe mazmunu beyitlerde kullanılmıştır. Kılıcının suyu, ağaçlara neşe verdi. Süngün düşmanın başına çiçek yağdırdı. Kanuni savaş alanında, düşmanlarını aşağılayıcı bir şekilde davranmıyor. Sadece, savaşın gereklerini yerine getiriyor.

Dıraht-ı huşge cü neşv etti âb-ı şemşîrin

Şükûfe-i ser-i a'dâyı verdi nizen bâr

Hayalî K 3 / 10

Kanuni'nin savaş aletlerinin yerine, çiçek isimlerinin kullanıldığını görüyoruz. Bahçe düzenlemesi yapılmıştır. Bu bahçe kusursuzdur. Yapılan savaşlar, savaş kurallarına uyularak yapılıyor.

Şukûfe → gürz

gonca → zahm

nihâl → nize

siper → kırmızı gül

sûsen-i âzâde → kılıç

serv → tîr-i hadeng

nîze → gül bahçesinin servisi

rezm → bahçe

Adûna sûsen-i âzâdeler kılıç çekti

Nihâl-i gonca tutar nîze serv tîr-i hadeng

Hayali K 7 / 19

Bu beyitte, bahçe mazmunu kullanılmıştır. Savaş meydanında, bahçesinde taze bir gülsün. Kanuni taze bir güle benzetilmiştir. Savaş alanı, bahçeye benzetilmiştir.

Şehâ sen ol gül-i tersin ki bâğ-ı rezminde

Şukûfe gürz durur gonca zahm ü nîze nihâl

Hayali K 9 / 9

Düşmanların kanları, Selim'in savaş alanını taze bir gül bahçesi haline getirdi. Sürekli kazandıkları zaferler bu hâle getirdi. Ama, Osmanlı askerleri, düşmanı hor görmemişler; incitici değillerdir. Kan, kırmızı güle benzetiliyor. Savaş alanı, güllerin yeni açtığı bir gül bahçesine benzetilmiştir. Siperler, kırmızı güle, nizeler gül bahçesinin servisine benzetilmiştir.

Dem-i a'dâ ile meydân-ı rezmün tâze gülşendir

Siperler kırmızı gül nizeler serv-i gülistâni

Hayali K 22 / 14

Kanuni'nin sözlerini nihale ve güle benzetmiştir.

Nîzen üzre kana müstağrak adûnun kellesi

Benzer ol mevzûn nihâle kim ucunda var gül

Hayali K 12 / 16

Savaş alanı, lâle bahçesi gibi oldu. Düşmanın kanını her yere akıttın. Kanuni savaş alanına (bahçeye), bahar rüzgarı gibi girdi. Lalenin kırmızı rengi ile, kanlar arasında benzetme yapıyor.

Sanır ki bâd-ı bahâr etti lâlezâra güzer

Gören atınla seni rezm içinde rûz-ı kıtâl

Hayali K 9 / 12

Ser-i a' dâsına dokunmak için

Eyledi gürzünü girân gonca

Hayali K 13 / 12

Sultan Murat'ın kılıcı, ortalığı aydınlattı. Zalimleri ortadan kaldırdı. Gecenin karanlığını yırttı.

Şeb-çerâğ-ı zulmet-i zulm eyledi şemşîrünü

Çarh-ı gerdân tîgun elmâsın dirahşân eyledi

Baki K 7 / 28

Sultan Mehmet'in kılıcı düşmanların canında diken gibidir. Vefânın yarası ve sevgin gönülde gül, çiçek gibidir. Sevgi, çiçeğe, güle benzetiliyor. Kılıç , dikene benzetiliyor.

Dâğ-ı vefâ vü mihri gönülde şügüfte gül

Tîr-i hadengi cân-ı 'adûda şikeste hâr

Baki K 9 / 19

Kanuni'nin -düşmanlarının...feryatları, iniltileri bülbül nağmesine benziyordu. Her şeyiyle tamam olan bahçeye, şair bülbülü de ekliyor.

Gülistan içre bülbül nağmesinden eyledin tercih
Sen ey şeh rezm meydânında hây-huy-ı merdânı Hayali K 21 / 13

Komutanlığını ve cesaretini bütün kainat biliyor. Kanuni, Osmanlı imparatorluğunun en cesur komutanlarından biridir. Çin ülkesi, atın için savaş yeri gibidir. Frenk şehirleri de, sancağının dinlenme yeridir.

Gehi semendine cevlângch oldu kişver-i Çin
Gehi direfşine ârâmgeh bilâd-ı Freng Hayali K 7 / 15

1.4. Halkı Koruma Kollama

Osmanlı padişahları halkını korumakla sorumlu ve görevli kişilerdir. Onlara her zaman kol kanat germişlerdir. Feth ettiği ülke halkını, fitnelerden, belâlardan korur. Beyitlerde bu olayı açıklarken de benzetmelere başvurulur.

Bu beyitte gül mazmunu kullanılmıştır. Aciz gül açıldıkça, dikenden ayrılır. Çünkü, Kanuni bu ülkenin başındadır.

Kurtulur feth ettiği kişver belâ-yi fitneden
Kim açıldıkda dikenden ayrılır nâ-çâr gül Fuzuî K 91 / 48

Kimseye haksızlık yapılamaz. Çünkü, adaletli padişah Kanuni, müsaade etmez. Güneş onun aciz bir kölesidir. Herkese sözünü geçirebilecek kişilerdir. Güneş, köleye benzetilmiştir. Bazen de, padişah güneşe benzetilir. Güneş sonsuz ışık ve ısı kaynağıdır. Bu yönüyle cömerttir. Padişah da, onun gibidir. Mecaz anlatım vardır.

Merhamet kıl zulmü ko yoksa şikâyet eylerem

Ol şehe kim oldı ona bende-i kemter güneş

Hayali K 5/14

Adil Sultanın bahçıvan olduğu bahçede hiçbir adaletsizlik yoktur. Kimse kimseye eziyet edemez. Ülke bahçeye, Kanuni bahçıvana, benzetilmiştir. Bahçe mazmunu kullanılmıştır. Mecaz anlatım vardır.

Bağ-ban Sultân-i âdil devridir tenbih kıl

Urmasın gül-zâre âteş zulm edip zinhâr gül

Fuzuli K 9/35

Kanuni'nin adaletli devrinde halk rahata, huzura erdi. Sıkıntıda olan bir tek elemli gönlüm ile goncadır. Kimsenin zulüm görmesine tahammül edemezler. Halka sevgi ve hoşgörü verirler. Doğru yolu gösterirler. Osmanlı padişahlarının en önemli özelliği dil, din, ırk ayrımı yapmadan halkını koruyup kollamasıdır.

Sürûra erdi zamân halkı devr-i adlinde

Elemli gönlüm ile goncadır hemîn dil-teng

Hayali K 7/25

Dostların, arkadaşların mutluluğunun sebebi Sultan Selim'dir.

Perişan itmedi devründe hergiz kimseyi kimse

Meger meclisde yârân-ı safâ gül-berg-i handâni

Bakî K 5/21

Padişahlarımızın kılıcı düşmanlar içindir. Mazluma, asla zarar vermezler. Onları korumak için her türlü fedâkarlığı yaparlar. Mecaz anlatım vardır. Yırtıcı kuşlar zarar vermesin diye, mazlum kuşlara zırh giydirir. Mazlum kuş olarak kastettiği, korunmasız kişilerdir. Benzetme vardır. Bunların zırhı da, Sultan Bayezit'tir.

Tiğ-i çengâliyle bâz ırgürmesün diyü zarar dâm

Mürg-i mazluma zırhlar giydürür 'ahdünde

Mesihî K 4 / 23

Sultan Selim halkının sıkıntı çekmesine müsaade etmez. Güçlünün, zayıfı ezmesine müsaade etmez. Osmanlı padişahlarının halkı zulümden dolayı inleyip ağlamazlar. Sadece bayramlarda, davulun sesi inilti gibi çıkıyor. Mecaz anlatım vardır.

Senin devrinde kimse dergesinde etmedi nâle

Meger id-i hümâyunda sadâ-yi kûs-ı sultânî

Hayalî K 22 / 11

Gül-bülbül mazmunu kullanılmıştır. Gül ve bülbülden başka acı çeken yoktur. Kanuni böyle adaletli bir padişahtır.

Kimse kan yutmadı devrinde meğer gonca-i bâğ

Kimse ah etmedi ahinde meğer bülbül-i zâr

Hayalî K 2 / 15

Halkının rahatça yaşaması için her türlü fedakarlığı yaparlar. Kimsenin haram lokma yemesini istemezler. Kanuni her türlü derdin, dermanıdır.

Komaz dişte ilişir lokma-i şek

Bu halka râhat-ı dendâna benzer

Hayalî K 18 / 7

Melâz-i memleket memdûh-i millet mazhâr-i rahmet

Her âfet ref'î her gam çâresi her derd dermânı

Fuzulî T.B 12 / 18

En aciz kulun bile sultana benzer. Herhâlde Feridun ve Dârâ'nın soyundan geliyorsun. Feridun ve Dârâ, edebiyatta cesaret ve adalet timsalidir. Kullar, sultana benzetilmiştir. Halk arasında ayırım yapmazlar. Bu beyitte, Feridun ve Dârâ ,

Kanuni'nin kapısında köle olarak görülmüyor. Aksine övgüyle bahsediliyor.

Yahud Dârây-i Efrîdûn-nesebsin

Ki her kemter kulun sultâna benzer

Hayali K 18/14

Osmanlı padişahları, halkına hem maddî, hem de manevî alanda yardımcı olurlar. Kanuni'nin makamı, kulları için sığınacak bir yerdir. Benzetme yapılmıştır.

Sığınacak yer istersen, Husrev'in sığınağına girmen yeter. Husrev, Husrev ü Şirin masalının erkek kahramanıdır. Ayrıca, padişah anlamı da vardır. Bu şekilde beyitlerde kelime oyunu yapılır.

Havâdis def'ine alemde kâdir pād-şâh oldur

Penâh isterse âlem Husrev-i âlem-penâh oldur.

Fuzulî T.B 12/14

1.5. Liderlik

Osmanlı padişahları bütün dünyaya hükmedebilecek güçtedir. Padişah, iktidar sahibidir. Hiçbir ülke padişahı onlar kadar başarılı, adaletli olamaz.

Savaş alanının en cesur komutanlarıdır. Bu alandaki karşılaştırmalar, İran şahları ile yapılır.

Doğunun ve batının, denizin ve karanın sultanısın. Dârâ, cihangirliği ile ünlü bir İran padişahıdır. Kanuni her alanda ve her yerde lider durumundadır.

Pād-şâh-i bahr ü ber Sultan Süleymân-i velî

Ser-ver-i sâhib-nazar Şâh-en-şeh-i şefkât-şi'âr

Fuzulî K 11/45

Sultân-ı şark u garb Şehenşâh-ı bahr u ber

Dârâ-yı dehr Şâh Süleymân-ı kâm-rân

Baki K 1 / 15

Dârâ ve İskender senin kapıcın olsa yeridir. Edebiyatta, bu mazmun oldukça fazla kullanılmıştır. Dârâ ve İskender, birlikte kullanılır. Bütün şairler tarafından bu mazmun kullanılır. Sultan Mehmet ve Kanuni, onlardan üstün tutulur.

Canına minnet bilür Dârâyı der-bân eylese

Hak bu kim Dârâ degül yanınca İskender bile

Baki K 10 / 13

Sikender tahtının ikbâl ile makbûl Dârâ'sı

Süleyman mülkinin ispât ile vâris Süleymân'ı

Fuzuli T.B 12 / 17

Sen ne istersen, emrindeki kulların yapar. Çünkü, sen bütün dünyaya hükmedebilecek güçtesin, Aristo kalemin, İskender silahındır. Aristo kaleme, İskender silaha benzetilerek teşbih yapılmıştır. Mazmun olarak kullanılmıştır. Kanuni hem büyük bir komutan, hem de okumaya önem veren bir padişah olarak görülüyor.

Ne yana buyursa revâdur getürmek

Devâtın Aristo silahın Sikender

Baki K 3 / 13

Dârâ, omuzlarına örtüdür. İskender ise, atının üzeğisini tutmaya layıktır. Sultan Mehmet , onlardan üstün tutulmuştur. Her ikisi yine birlikte kullanılmıştır. Cihangirliği nedeniyle, padişah övgülerinde çok kullanılır. Dârâ örtüye, İskender seyise benzetilmiştir. Sultan'ın tahta çıkışı nedeniyle yazılmış bir kasidedir.

Dârâ revâ ki gâşiyesin ala düşına

Lâyık budur ki ola Sikender rikâb-dâr

Baki K 9 / 10

Rum ve Arap ülkesinin sultanısın Acem'in şahı sensin. Her kulun, sultana benzer. Emrindeki kişileri sultana benzetmiştir. Bütün cihanın, sultanı Kanuni'dir.

Husrev-i Rûm-ı Arab Şâh-ı Süleymân-ı Acem
K'oldu her bendesi Dâra der ü Hâkân-şekil

Hayali K 8 / 14

Cem'in büyüklüğü, padişahların doğruluğu Kanuni'de mevcuttur. En kötü kulun Cem'e, en aşağılık kölen Sultana benzer. Teşbih yapılmıştır. Cem, İktidar, ululuk ve büyüklük sembolüdür. Cem mazmunu kullanılmıştır.

Husrev-i Cem- 'azamet dâver-i Hâkân-satvet

Belki en kem kulu Cem 'abd-i hakîri Hâkân

Baki K 2 / 12

Bican, Gîv, Huşeng senin kusurlu kullarıdır. Kanuni zamanın şahıdır. İnsanların ve cinlerin Süleymân'dır. Bicen , Gîv, Hûşeng İran mitolojisinin ünlü şahsiyetleridir. Kahramanlık sembolü olarak edebiyatta yer alırlar. Hz. Süleyman ise hayvanlarla konuşması ile edebiyatta yer alır. Mazmun olarak kullanılmıştır. Kanuni bu şahıslara benzetilmiştir.

Şeh-i zemâne Süleymân-ı ins ü cin ki anun

Kemîne kullarıdır Bicen ü Gîv ü Hûşeng

Hayali K 7 / 13

Osmanlı padişahları adaletleri ile ünlü kişilerdir. Bu alanda lider konumundadırlar. Bu dünyada insanlar tarafından el üstünde tutulur. Ayrıca, Allah tarafından da, ayrıcalıklı olduklarına inanılır. Kanuni adalette, cömertlikte, halkı korumada, din konusunda lider durumundadır.

Cihân-ı ma' delet kân-ı mürüvvet

Penâh-ı mülk ü millet nusratü'd-dîn

Baki K 4 / 1

Şeh-i 'âdil Süleymân Hân-ı Gâzî

Mu 'izzü'd-devle sultanü's-selâtin

Baki K 4 / 2

Hudâvend-i kâmil şehenşâh-ı 'âdil

Cihân-dâr-ı mukbil şeh-i dâd-güster

Baki K 3 / 8

Sultan Selim'in gönlü, denize benzetilmiştir. Deniz gibi sonsuz, cömertlik ve sevgi kaynağıdır.

Hudâvend-i cihân sultân-ı 'âdil şâh-ı deryâ-dil

Ser-efrâz u Serîr-efrûz-ı tâc u taht-ı sultâni

Baki K 5 / 7

Emrindeki kişilere, söz geçirme konusunda da liderdirler. Çünkü, fermân padişahındır. Kanuni, ne derse biz yapmakla görevliyiz.

Fâş söylerler ki biz ma'zûlüz emr ü nehyden

Hâkim öldür andadır fermân anundur ihtiyâr

Fuzuli K 11 / 53

Bütün dünyanın sultanı Kanuni'dir.. Buna rağmen, kölelerin bile, bir hakan gibidir. Yine, köleleri sultana benzetilmiştir. Osmanlı padişahlarının, kölelerine bile oldukça adaletli davrandığını göstermek istiyor. Bu Osmanlı devletinin en önemli özelliklerinden biridir. Halk, arasında ayırım yapmıyorlar.

Bugün Hakanı sensin Türk ü Çinin

Hezâran çâkerin var Hâna benzer

Hayali K 18 / 13

Gökyüzü, yüksekliğinin, yüceliğinin denizinde bir gemidir. Rüzgar gemici, bulut yelken, hilâl çapadır. Benzetmeler vardır. Bayezid'in yüceliği, sonsuz gökyüzü ile bile kıyaslanamaz.

Rif 'atün deryâsı içre bir gemidir âsumân

Bâd mellâh ebr yelkendür ana lenger hilâl

Mesihî K 3 / 19

1.5.Cömertlik – İhsân

Halk, padişaha derin bir duygusal bağla bağlıdır. Padişah, zenginlik kaynağıdır. Bu zenginliği halkına dağıtır. Cömertliğinin ve sevgisinin yetişmediği insan, ulaşmadığı memleket yoktur. Hükümdara en yakın olan, iktidârdan en çok pay alandır. Hükümdar, çınar gibi gölge ve huzur verir. Şehir, kusursuz bir bahçe gibidir. Padişaha, o bahçenin gülüdür. Bütün insanlar, merkezdeki hükümdara meyleder.

Osmanlı padişahları, saadet ve mutluluk sahibidir. Kanuni'nin hamuru, adalet ve insafla yoğrulmuştur. Devâmî bir mutluluk kaynağıdır. Sorunlarını hiçbir zaman halkına yansıtmaz. Hastalıkları ve ölümleri savaş anında halktan saklanır.

Mukaddem cümleden 'ol ser-ver-i sâhib-sa'âdeti

Ezel'den tineti insâf ü adlı ile muhammerdir

Fuzuli T.B 12 / 24

Hz. Yusuf, güzellik ve sevgi sembolüdür. Beyitlerde, bu mazmun sıkça kullanılmıştır. Selim ve Kanuni, bu yönden Hz. Yusuf'a benzetilmiştir. Hz. Yusuf, gördüğü rüyaları yorumlar ve Mısır'a sultan olur. Padişah'a Hz. Yusuf, Hz. Yusuf'a da, Yusuf-ı Sâni derler. Senin yüzünü görenler, senin övücün olurlardı.

Senâ-hânun olurdu mâh-ı Ken'ân tal'atun görse

Sana Yusuf diyeydi jller ana Yusuf-ı sâni

Bakî K 5 / 29

Süleymân mülküne mâlik veli müstagni-i alem

Sa'âdet Mısırına Yûsuf velî Yûsaf ana sâni

Hayalî K 21 / 12

Cihân Mısırına bir Yûsufî dilerken ikisin verdin
Bu lutfundan halas etmek umuldu ehl-i zindan

Hayalî K 22 / 10

Sultan Mehmet, temiz, lekесiz yaratılışlı bir hükümdardır. Temiz huyun, âb-ı hayat gibi ölümsüzdür. Âb-ı hayvan, İskender mazmunu kullanılmıştır.

Hudâvendâ sen ol İskender-i pâkize-meşrebsin
Akıtdı tab'ı - pâkün ayağına Âb-ı hayvânı

Baki K 14 / 25

Bahar mevsiminde insanlar, mutludurlar. Kışın yorgunluğunu atarlar. Sultan Murad'ın Osmanlı devletinde bu etkiyi gösteriyor; O'nun saltanatında halk baharı yaşıyor.

'Alemi gül gibi handan itdi devr-i devleti

'Ahd-i 'adl-i i'tidâl-i mâh-ı nisân eyledi

Baki K 7 / 18

Sultan Selim'in meclisi, sofrası cömertlikle süslüdür. Bu bolluğu, gökyüzü bile kıskanır. Çünkü, bir ekmek sofrasında otuz gün yenilir. Sonsuz bir cömertlik kaynağıdır.

Bezmi-i ihsânun sîmatına sipihr öykünmesin
Sofrasında çün otuz günde yinür bir kurs-ı nân

Mesihî K 5 / 28

Divanına yardım için gelen kişilere bol bol yiyecek dağıtıyorsun. Bayezid'in bu cömertliğinden hümâ kuşuda faydalanmak istiyor. Hüma, devlet kuşu diye bilinen kuştur. Gölgesi, kimin başına düşerse, o adam padişah olurmuş.

Divan içre bezl olıcak halka ni‘metün

Cevv-i havâda mürğ-i hümâ umar üstühvân

Mesihî K 2 / 33

Alemin bağıni lütfunla renklendirdin. Öyle ki, bu durum gül bahçesi kıskandı. Adaletli şah Selim, adalet rüzgarını estirdi. Adalet, rüzgara benzetilmiştir. Cömertliğin, ihsânın, cihanı cennetin gül bahçesine benzetti. Senin huyunla sabah rüzgarı, ortalığı güzel kokularla doldurdu. Dünya, cennete benzetilmiş.

Ey ki hulkunla saba ‘attâr-ı bâzâr-ı scher

Vey ki lutfunla cihân manend-i güzâr-ı cinân

Mesihî K 5 / 15

Cömertliğinin feyzi, yağmur gibi yağdığı zaman halkın rahat bir uyku uyuyacak. Kanuni, halkının rahatlığı için her türlü fedâkarlığı yapar. Cömertliği, yağmura benzetmiştir.

Halk rahatda sehâb-ı keremün feyzinden

Beli uyhu getürür tab’a hevâ-yı bârân

Bakî K 2 / 32

Padişahlığın temel şartlarından biri, zenginliğin halka dağıtılmasıdır. Bu cömertlikte, hükümdar için bir gelinin süsü gibidir. Selim’in ihsân sofrasının içindeki ekmeği güneşe bile yeter.

Lutf u ihsânun ‘arûs-ı mülküne zinet yeter

Sofra-ı ihsân içinde şemse besdür kurs-ı nân

Mesihî K 5 / 32

Padişahlar, halkının hem maddi, hem manevi yardımcısıdır. İrfan ehline, cömertliğinin köpüğü keremler kılıyor. Cömertlik, denize benzetiliyor. Nisan yağmuru, Sultan Selim gibi bolluk ve bereket yağdırıyor.

Kef-i kûdun keremler kim kılupdur ehl-i 'irfâna

Ol ihsânı gül ü nesrine kılmaz ebr-i nisânı

Baki K 5 / 19

Cömertliğin sonsuz bir deniz gibidir. İhsan ve mürüvvet kaynağıdır. Felekte eşin ve benzerin yoktur. İnci, değerli ve az bulunan bir mücevher olduğundan Kanuni ona benzetiliyor.

Ol kerem deryâsı ihsân ü mürüvvet kânı kim

Yok ana benzer felek dürcünde bir dürr-i şemin

Fuzuli K 10 / 4

Osmanlı padişahları, sonsuz cömertlik kaynağıdır. Bahçe mazmunu, cömertlik konusunda da işlenmiştir. Lutfunun rüzgârı, dikenli yerde goncalar bitirecek. Kanuni, güle benzetilmiştir.

Nesîm-i lutfun eserse şitâda ey yüzü gül

Bitire hâr-ı muğaylanda gonca-i ahmer

Hayali K 3 / 11

Kanuni'nin, cömertliğinin tarifini gül yapamıyor. Adaletinin vasıfları o kadar çok ki, goncanın ağzından çıkmıyor. Gül mazmunu kullanılmıştır.

Çıkmaz illâ adlin evşâfi dehân-ı goncadan

Etmez illâ-ı zikr-i ihsânın senin her bar gül

Hayali K 12 / 18

Kanuni'nin cömertliğinin mutfağına, adaletine sümbül köledir. Gül mazmunu kullanılmıştır.

Matbah-i cûduna kim dûduna sümbüldür gulâm

Hâr-keşlik san'atın tutmuş değil bî-kâr gül

Fuzuli K 9 / 47

Sultan Murat'ın adaleti rüzgara benzetilmiştir. Bahçe mazmunu kullanılmıştır. Alemin bağı, gül bahçesi kıskandı.

Şâh-ı 'âdil Hân Murâd ol kim nesîm-'âdl ile

Lutfi bâğ-ı 'âlemi reşk-i gül-istân cyledi

Bakî K 7/17

İran kahramanları bu bölümde de, Osmanlı padişahlarının kapıcısı olarak görülüyor. Dârâ ve İskender Kanuni'nin kölesidir. Lûtfunun bahçesinde, Fağfûr ve Hâkan ancak başak toplayıcısı olabilir. Mazmun olarak kullanılmıştır.

Dêr-geh-i kadrine bin Dârâ vü İskender gedâ

Hırmen-i lûtfuna bin Fağfûr ü Hâkan hûşe-çin

Fuzulî K 10/11

||

Memleket, lutuf ve cömertlik kaynağı bir padişaha yani Kanuni'ye sahiptir. Cömertlik kaynağa benzetilmiştir.

Sâhib- vücud-ı memleket-i lutf u o kim

Mebzûl hân-ı lutfına mahsûl-ı bahr u kân

Bakî K 1/18

2. PADIŞAHLA İLGİLİ TEŞBİHLER VE TAVSİFLER

2.1. Fuzuli'de Padişah Tavsifleri

Padişahlara şu benzetmeler yapılmıştır :

Padişah, hilafet bağının gülüne ,

Müminlerin gönlünün çirasına,

Cömertlik İhsân, sevgi yönünden kaynağa, denize, mutfağa benzetilmiştir.

Koruyuculuk yönünden bahçivana, çobana ,

Dini ve ülkeyi yüceltmesi bakımından Hz.Muhammed ve sahabelere, şeriatın süsüne ve rengine

Cengâverlik yönünden İskender'e, Süleyman'a, Darâ'ya benzetilmiştir.

Padişah, değer ve kıymet itibariyle de meyve ve incidir.

2.2. Baki'de Padişah tavsifleri

Savaşçılık , cengâverlik yönünden Hz. Ali'ye , aslana, Dârâ'ya,

Eğlence yönünden Cem'e,

Adalet yönünden Kıs'r'e

Yumuşak huy yönünden İskender'e

Mutluluk ve hilm yönünden Hz.Yusuf'a

Cömertlik yönünden buluta ,

Dine hizmeti, Peygamberi aydınlanmayı devam ettirmesi bakımından Dört Halifeye

Benzetmelerde bulunmuştur.

2.3. Hayali'de Padişah Tavsifleri

Padişah, din ve devleti güçlendirmesi geliştirmesi yönünden Sâye-i Yezdân'dır.

Padişah Dört halife 'ye benzetilir, dinin ve devletin güneşi, hidâyetin ayı, hakikât denizinin incisidir. Ayrıca Padişah, teze güldür ve mücahittir.

Padişah, inlerin, cinlerin Süleyman'ına, Dârâ'ya, Feridun'a, Behrâm'a, Husrev'e, Hz. Yusuf'a benzetilir.

2. 4. Mesihî'de Padişah-Tavsifleri

Padişahın yüceliği denize benzetilmiştir.

3. PADİŞAHLARA GÖRE TAVSİFLER

3. 1. Kanunî'ye Verilen Vasıflar

Kanuni için Baki: şehsuvar-ı memleket-i adl u dâd; penâh-ı mülk ü millet; nusratu'd-din; şah-ı adil, müzzu u devle; Sultanu's-sclatin; hüdavend-i kâmil; şehenşeh-i adil; cihan-dar-ı mukbil; şeh-i dâd-güster; sultan-ı şark u garb; şehenşeh-i bahr uber; Hüsrev-i Cem-azamet; dâver-i hakan-satvet; şah-ı zamane; Süleyman-ı ins ü cin; adalette Ömer; sıdk u şafa-yı Sıddık; ilm ü irfan-ı Ali; hilm ü haya-yı Osman; Cemşid-i ayş u işret; Dârâ-yı dâr u gir; Kisri-i adl u re'fet sözleriyle vasıflandırıyor.

Fuzuli: harim-i Hak چراغی; saltanat şem'-i şebistanı; riyaz-ı adl servi; evc-i rahmet mâh-ı tâbânı; gül-i bağ-ı hilafet; nihâl-i gülşen-i devlet; alem-efruz; şeriatın süsü, dinin rengi, mürüvvet kaynağı, insafderyası, kerem kânı; padişah-ı bahr u ber; server-i sahib-nazar; şehenşeh-ı şefkat-şiar; Peygamberin mucizelerini tamamlayan, Ashab-ı kibarın sevabına nail olan; halife, fağfur, hakan sözleriyle vafediyor, ayrıca Hz. Süleyman'a, Dara'ya İskendere benzetiyor.

Hayali: saye-i Hak, saye-i Yezdan, saye-i Rahman; mücahit; hakikat bahrinin dürrü; tarikat mülkünün şahı; hidayet çarhının mahı; mürüvvet tahtının hanı; afitab-ı din ü devlet; müminlere güneş, kâfirlere zulmet-i şeb; cehkde Murtaza (Hz.Ali), adalette Hz. Ömer, Hz. Osman olarak vasıflandırıyor. ayrıca taze güle, meyveye, bad-ı bahara, Hz. Süleyman'a, Hz. Yusuf'a, Rüstem'e, Cem'e, Kisra'ya, Dara'ya bezetiyor.

3. 2. Sultan Selim'e verilen vasıflar :

Baki, Sultan Selim'i Hz.Yusuf ve Davud'a benzeterek, hüdavend-i cihan, sultan-ı adil, şah-ı derya-dil sözleriyle tavsif etmiştir.

Hayali, Hz. Ali ve Hz. Yusuf'a; Mesihi de çobana benzetmiştir. Ayrıca tacı ve tahtı parlak sultan, cihân padişahı, dostların safası, dinin koruyucusu, cengâveri, hayvanların koruyucusu vasıflarını da vermişlerdir.

3. 3. Sultan Memed'e verilen vasıflar

Baki, Sultan Mehmed'i Hz. Ali'ye, Süleyman'a, İskender'e, Pelenge, dostuna karşı güle, düşmanına karşı dikene benzeterek dinin koruyucusu ve dostların koruyucusu, düşmanın korkulu rüyası, cengâver ve yumuşak huylu padişah gibi vasıflar vermiştir.

3. 4. Sultan Murad'a verilen vasıflar

Baki, dinin ve gül bahçesinin koruyucusu vasıflarını vererek Sultan Murad'ı Hz. Ali'ye, İskender'e, Sam ve Neriman'a, arslana benzetiyor.

3. 5. Sultan Bayezid'e verilen vasıflar

Mesihi, Sultan Bayezid'i Hz. Ömer'e, Hz. Ebubekir'e, Hz. Osman'a, Hz. Ali'ye benzetiyor ve Onun hayvanların koruyucusu olduğunu söylüyor.

4- SONUÇ

XVI. yüzyılın en uzun süre tahtta kalan ve önemli başarılar elde eden padişahı Kanuni Sultan Süleyman'a , birçok kaside yazılmıştır. Diğer padişahlara yazılan kaside sayısı fazla değildir.

Şairler , padişahlara verdikleri vasıflar da, genelde ortak görüş paylaşıyorlar. Hatta aynı şair değişik padişahlara aynı vasıfları aynı ifade içerisinde vereyor, aynı bezetmeleri yapıyor.

Osmanlı padişahları, dünyada Allah'ın gölgesi durumundadırlar. Bu nedenle, İslamiyeti korumak ve yaymak gibi bir görevleri de vardır. Yavuz Sultan Selim, Çaldıran zaferiyle Şah İsmail tehlikesini ortadan kaldırdığı gibi, onun zamanında Anadolu topraklarının bütünlüğü kesin olarak sağlanmış. Suriye, Hicaz ve Mısır imparatorluğun sınırları içerisine alınmıştır. Bu da, şairlerin padişahı dinin koruyucusu olarak görmesine ve kaside sunmasına yeterli bir sebeptir.

Padişahlara hayvanların koruyucusu vasfı verirken, Hz. Süleyman'ın hayvanlarla konuşması ve anlaşması konu edilir.

Padişahlarımız, savaş alanında düşmanın korkulu rüyasıdır. Amansız savaşçıdır. Şairler, bu konuda hemfikirdirler. Yavuz Selim doğuda, Kanuni batıda birçok yeri ele geçirmiştir. Bu dönemde geniş topraklara sahip, zengin, haşmetli bir imparatorluk olmuştur. Bu da, kasideler de övgüyle yer almıştır.

Osmanlı padişahları, bütün dünyaya hükmedecek güçtedirler. Doğuda, batıda, denizde, karada lider durumundadırlar. Din ve devlet işlerinde herkese söz geçirirler.

Şairler , Padişahlarla ilgili teşbihlerinde ortak benzetmeler yapmışlardır. Aralarında büyük farklılıklar yoktur. Fuzuli ve Hayali'de dini yönden benzetmeler ağır basarken, Baki ve Mesihî'de bu tür benzetmeler fazla değildir.

Fuzuli padişahı, dört halifeye benzetir. Diğer şairlerden farklı olarak Hz. Muhammed (S.A.V) ve sahabeler benzetmesi de yapmıştır.

Hayali ve Baki, dört halifenin özelliklerini padişahlara vermişlerdir. Özellikle Hz. Ali'nin cengâverliği konu edilmiştir.

Fuzuli padişahı, müminlerin gönlünün çarasına ve inciye benzetir. Hayali ise, dinin ve devletin güneşine , hakikat denizinin incisine, hidâyetin ayına, mücahide ve Allah'ın gölgesine benzetiyor.

Bu tür benzetmeler, Osmanlı devletinde dini yönden padişahın önemini gösteriyor. Şairlerin ortak olarak birleştikleri görüş, padişah ışık veren, aydınlatıcı bir kişidir.

Fuzuli'de, bahçe, gül, bahçıvan, meyve benzetmeleri yapılmıştır. Hayali'de beyitlerinde padişahı güle benzetmiştir. Divan şiirinde, gül bütün çiçeklerin şahıdır. Kokusu, rengi herkes tarafından beğenilir. Şairler, benzetmeleri yaparken bunu göz önünde bulundurlar.

Şairlerin ortak olarak kullandığı bir başka teşbih ise, İran mitolojik kahramanlarıdır. Savaşçılık, eğlence, adalet gibi özellikleri yönünden benzetmeler yapılır. Osmanlı padişahları her zaman onlardan üstün tutulur.

Baki ve Hayali'nin ortak olarak kullandıkları bir başka benzetme, Hz.Yusuf'tur. Mutluluk, güzellik ve sabır yönünden padişahlar , Hz.Yusuf'a benzetilir.

Padişahların cömertliğini ; Fuzuli kaynağa, denize, Baki bulata benzetmiştir. Sonuçta, hepsi insanlar için bolluk ve berekettir.

Açıklamalarda görüldüğü gibi, şairler görüşlerini beyitlerde yansıtmışlardır. İzzetli ve Hayali dini benzetmeler de yaparken, Baki'de bu durum ağırlıklı değildir. Genelinde, ortak benzetmeler yapılmıştır. Medh edilen padişah her yönüyle kusursuzdur, erdemlidir.

Bütün bu yapılan açıklamalardan, verilen bilgilerden ve divânlardan alınan örneklerden, XVI. yüzyıl kasidelerinde şairlerin padişahları nasıl tavsif ettiklerini ve özelliklerindeki benzerlikleri, farklılıkları göstermeye çalıştık.

Yapılan bu çalışmanın, XVI. yüzyıl padişahlarının ve onlara yapılan övgülerin anlaşılmasında yardımcı olacağı düşüncesindeyim. Ayrıca, kasidelerin edebi ve tarihi açıdan önemini göstermeye çalıştık. Şairler her beyitte padişahları överken, teşbihleri ve nazmunları ustalıkla kullanmıştır. Zaten, Divan şiirinin önemli bir özelliği bu mazmun önceliğidir.

İncelemelerde de, görüldüğü gibi en fazla kaside yüzyılın ünlü padişahı Kanuni Sultan Süleyman'a yazılmıştır. Uzun hükümdarlığı süresince elde ettiği başarılar karşısında, şairler sessiz kalmamışlardır. Bunun yanı sıra, Sultan Selim, Sultan Mehmet, Sultan Murat ve Sultan Bayezid'e de kasideler sunulmuştur.

Kasidelerde, padişahlar eksiksiz, kusursuz bin insan olarak görülüyor; herkesten üstün tutuluyorlar. Hiç kimse hiçbir hükümdar onlarla yarışamaz. Halk, padişahın yani devletin sürekli yanındadır. Onlara sonuna kadar bağlıdırlar. Osmanlılar'ın en hayranlık uyandırıcı yönü hükümdarlarıdır. Büyük bir imparatorluğu, küçük bir yönetici sınıfın yardımıyla yönetmişlerdir.

Padişah halkının maddi, manevi her sorunuyla ilgilenmek zorundadır. Halkını korur, aydınlatır. (Beyitlerde padişah güneştir, aydır.)

Ülkedeki genel değişmeye uygun olarak kültür ve edebiyat da gelişmiş, padişahlar bilim ve sanata önem vermişlerdir. Padişahların ve devlet büyüklerinin şiire, edebiyata önem vermeleri, şairleri ve sanatçıları koruyarak değerli eserleri ödüllendirmeleri kasideciliğin gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur. Sunulan kasidelerdeki beyitlerden bu hususları çıkarmak mümkündür.

Şairlerin şiirlerinden hangi devlet büyükleriyle ilişkilerinin olduğunu ve kimlerden himaye gördüğünü rahatlıkla öğrenebiliriz. Fuzuli, Osmanlı devlet adamlarına kasideler sunmuştur. Fuzuli'nin kasidelerinde dini unsurlar vardır. Hayali de Kanuni'nin himayesine girmiş bir şairdir. Tasavvuftan hoşlanır, bunu da kasidelerinde yansıtır. Baki, dört padişah dönemini yaşamıştır. Din konusu Baki'de ikinci planda kalmıştır.

Kasidecilik, şairler için bir geçim kaynağı da olduğu için bütün hünerlerini göstermek zorundadırlar. Bu da, onların kasidelerine özen göstermesine neden olmuştur. Bu nedenle bazen abartıya kaçtıkları da görülür.

XVI. yüzyıl da kasidenin durumu ve devlet – padişah – halk üçgeninin ortaya konulması bakımından bu tezin edebiyat tarihimize küçük de olsa katkı sağlayacağı inancındayım.

KAYNAKÇA

- Akyüz , Kenan (Heyet), (2000), Fuzûlî Divânı Akçağ Yay., Ankara.
- Andrews, G.Walter, (2000), Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı, (Çev. Tansel Güney), İletişim Yay., İstanbul.
- İnalçık, Halil, (2003), Şair Ve Patron, Doğu Batı Yay., Ankara.
- Küçük, Sabahattin, (1994), Bâkî Divânı Tenkitli Basım, T.D.K. Yay., Ankara.
- Mengi, Mine, (2000), Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yay., Ankara.
- Mengi, Mine, (1995), Mesîhî Divânı, T.T.K Basımevi, Ankara.
- Onay, Ahmet Talât, (1993), Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- Pala, İskender, (2000), Divân Şiiri Sözlüğü, Ötüken Yay., İstanbul.
- Palmer, Alan, (2002), Son Üç Yüz Yıl Osmanlı İmparatorluğu, (Çev.Belkıs Çorakçı Dişbudak), İş Bankası Kültür Yay., İstanbul.
- Tarlan, Ali Nihat, (1992), Hayâlî Divânı, Akçağ Yay., Ankara.
- Tökel, Dursun Ali, (2000), Divân Şiirinde Mitojik Unsurlar, Akçağ Yay.,Ankara.
- Yücel, Yaşar, (), Muhteşem Türk Kanuni İle 46 Yıl, İstanbul.

ÖZ GEÇMİŞ

1977 yılında Elazığ'da doğdu. İlk ve ortaöğretimini Elazığ'da tamamladı. 1996 yılında Fırat Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı. 2000 yılında bu bölümden mezun oldu. 2001 yılında, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda Yüksek Lisansa başladı. Aynı zamanda Elazığ ili, Kovancılar İlçesi Atatürk İlköğretim Okulu'nda Türkçe Öğretmeni olarak görev yapıyor.

